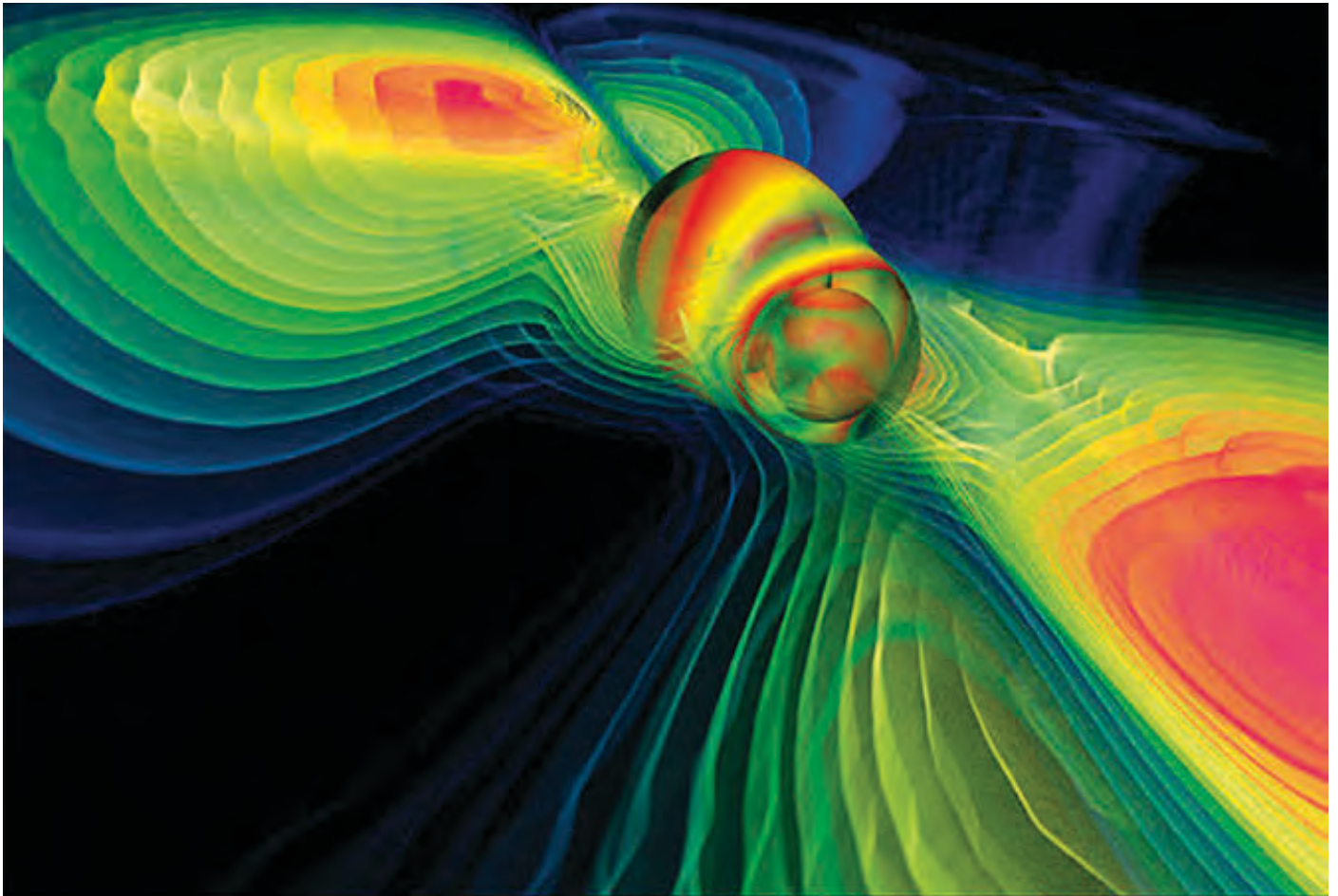

**Е
К
В
И
Л
И
Б
Р
И
У
М**

ЕКВИЛИБРИУМ

Економски факултет – Прилеп
ЕКВИЛИБРИУМ бр. 20

Редакциски одбор

проф. д-р Димитар Николоски; проф. д-р Марјан Ангелески; доц. д-р Анета Ристеска;
доц. д-р Зоран Николовски; доц. д-р Илија Христоски; доц. д-р Наташа Трајкова;

Лектура: Винета Огненоска
Коректура: доц. д-р Илија Христоски
Дизајн: Виолета Глигоровски

Издавач: Економски факултет - Прилеп
Печати: ДООЕЛ Европа 92, Кочани
Тираж: 500

СОДРЖИНА

Воведен збор

Димитар Николоски.....стр. 3

Отворен ден на Факултетот

Спиро Лазароски..... стр. 4

Гостување на Претседателот на Босна и Херцеговина – Младен Иваниќ

Димитар Николоски.....стр. 6

Предавање на Амбасадорот на Република Словачка – Мартин Безак

Дејан Здравески.....стр. 7

Предавања од страна на експерти од Државен завод за статистика

Дејан Станков, Мирјана Бошњак.....стр. 8

Влијателни економисти - Џон фон Нојман

Илија Христоски..... стр. 10

Профил 13

ЕКВИЛИБРИУМ.....стр. 15

Економската атрактивност на Франција

Зоран Николовски.....стр. 16

Предизвици во банкарството - Производи од благородни метали и скапоцени камења

Александар Ширкоски.....стр. 17

Универзитетска хроника

Елизабета Ангелеска-Атанасоска.....стр. 19

Искусства од Еразмус+ мобилноста

Тамара Петреска.....стр. 20

Од инфо денот на американската стопанска комора

Христијан Тодороски.....стр. 22

Импресии од натпреварот во ораторство УКЛО Тривиум 2016

Мартина Белеска, Маја Стевановска.....стр. 23

Меѓууниверзитетски ораторски натпревар

Лина Димоска.....стр. 24

Новости од Студентскиот парламент

Андреј Габроски.....стр. 26

Впечатоци од апсолвентската екскурзија

Стефан Ристески.....стр. 27

Новости од АИЕСЕК

Група автори.....стр. 28

Воведен збор

Димитар Николоски

Почитувани читатели,

Пред вас е дваесетиот број на „Еквилибриум“. Со своето акумулирано искуство, нашето гласило постепено прераснува во етаблирано списание кое добива пофалби од голем број читатели. Со своите богати содржини, тоа е репрезент на нашата високообразовна институција, како најстара членка на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола. Заклучно со овој број, во „Еквилибриум“ се објавени повеќе од 300 статии, а свој придонес дале околу 110 автори од Факултетот и надвор од него. За „Еквилибриум“ пишуваа значаен дел од вработените во Економскиот факултет - Прилеп, голем број студенти, но и истакнати надворешни соработници кои со своите текстови придонесуваат за неговиот богат колорит. Се надеваме дека „Еквилибриум“ ќе продолжи да опстојува и натаму, сведочејќи за збиднувањата и активностите во Факултетот но, и пошироко на полето од економските науки во глобални рамки.

Овој број на „Еквилибриум“, како и вообичаено, изобилува со бројни текстови со разновидни содржини. Во информативниот блок известуваме за голем број значајни настани што се случија на нашиот Факултет во изминатиот период од почетокот на оваа календарска година. Така, на Факултетот гостуваа Претседателот на Босна и Херцеговина, Младен Иваниќ, Амбасадорот на Република Словачка, Мартин Безак, а свои предавања одржаа и експерти од Државниот завод за статистика на Република Македонија. Во овој контекст, исто така, известуваме и за Отворениот ден на Факултетот, а ја пренесуваме и Универзитетската хроника со содржини од богатиот универзитетски живот. Во едукативниот дел ви ја претставуваме рубриката „Влијателни економисти“ посветена на Џон фон Нојман, како и текстови за економската атрактивност на Франција и новите предизвици во банкарството. Во овој број започнува новата рубрика „Профил 13“, со којашто на непосреден начин ве запознаваме со некој од професорите на Економски факултет - Прилеп. Во „Еквилибриум“, како и до сега, свои текстови презентираат и студентите кои опфаќаат повеќе содржини, како што се: искуствата од Еразмус+ мобилноста, учество на инфо - денот во организација на Американската стопанска комора, учество на натпреварот во

ораторство УКЛО Тривиум и меѓуниверзитетскиот ораторски натпревар, како и бројните активности на Студентскиот парламент и АИЕСЕК организацијата во рамките на Економски факултет - Прилеп.

Од името на редакцискиот одбор на „Еквилибриум“ ви посакувам пријатен летен одмор и довидување до септември.

Отворен ден на Факултетот

Спиро Лазароски

„Живеј како да не постои утре. Учи како да треба да живееш вечно“

Махатма Ганди (1869 - 1948)

Најстарата членка на Универзитетот „Св. Климент Охридски“, Економскиот факултет - Прилеп, во своето 56 годишно постоење секогаш настојува на креативен и иновативен начин да ги привлече идните студенти. Во тој контекст, и оваа година традиционално, по петти пат, Факултетот ги отвори вратите за матурантите од Република Македонија кои изразија интерес да бидат одблиску запознати со неговото функционирање. Отворениот ден на Факултетот се одржа на 8 април, 2016 година со цел да се соопштат адекватни информации за концептот и процесот на студирање на нашата институција. Тој, всушност, претставуваше социјален настан на којшто присуствуваа околу 500 матуранти од средните училишта во Прилеп, Битола, Кичево, Македонски Брод, Крушево, Кавадарци и Неготино. Притоа, тие имаа можност да се информираат за просторните, техничките, кадровските и организациските услови на студирање. И оваа година, Економскиот факултет - Прилеп, во согласност со светските трендови, од една страна, и потребите на пазарот на труд во Република Македонија, од друга страна, подготви и адаптира студиски програми кои треба да ги задоволат желбите, преференциите и очекувањата на идните бруцоши.

Во овој контекст вредно е да се истакне дека Економскиот факултет - Прилеп во целост го имплементираше Европскиот кредит трансфер систем (ЕКТС) уште од усвојувањето на Болоњската декларација, со што се доближи до европските и светските трендови во сферата на образованието. Во согласност со овој систем, се овозможува унификација на образованието коешто идните студенти го добиваат на нашиот Факултет со европските универзитети, а тоа понатаму дава можност за продолжување на образованието на други

универзитети ширум Европа. Нашиот Факултет нуди широк спектар на студиски програми, составени од соодветна комбинација на задолжителни и изборни дисциплини. Поточно, оваа академска година Факултетот нуди осум студиски програми организирани во три циклуси, и тоа: додипломски, последипломски и докторски студии. Системот на студирање е флексибилен, овозможувајќи профилирање на студиските програми, каде до 60% од предметите се задолжителни, а 40% се изборни - студентот самостојно ги избира во согласност со неговите афинитети и преференции од листата на изборни предмети на Факултетот, односно Универзитетот. Сите предмети се едносеместрални, а начинот на оценување е континуирано, односно при креирањето на конечната оценка предвид се земаат повеќе аспекти од учењето како што се: редовноста и активноста на студентот, изработката на семинарски трудови, домашни и проектни задачи. Од четиригодишните студии, на прв циклус студии, бруцошите можат да изберат една од следниве студиски програми:

Банкарство и финасиски менаџмент. На оваа студиска програма студентите ќе стекнат знаења за успешно менаџирање на финансиските ресурси во банкарските институции, инвестициските фондови и осигурителните компании и управувањето со ризиците во финансискиот сектор.

Менаџмент и бизнис. Студентите ќе можат соодветно да одговорат на потребите на деловните субјекти во пазарни услови на стопанисување и ефикасното извршување на функциите на планирање, организирање, управување, контролирање. По завршувањето на оваа студиска програма, студентите ќе стекнат знаења за успешно менаџирање со различни типови организации и бизниси.

Е-бизнис. Станува збор за оспособување на студентите со знаења поврзани со современите трендови на водење бизнис во кои Интернетот и информациско-комуникациската технологија играат клучна улога. Интернет маркетингот, менаџирањето со е-бизнис проектите, е-бизнис информациските системи и употребата на современите информациско-комуникациски технологии во услови на информациски базираната економија се главните компетенции што ќе ги стекнат студентите кои што ќе ги завршат студиите на оваа студиска програма.

Сметководство, финансии и ревизија. На оваа студиска програма студентите ќе стекнат практични, односно апликативни знаења од областа на сметководството, финансии и ревизијата, функционирањето на финансиските пазари, банките и осигурителните компании.

Иновациски и проектен менаџмент. Оваа студиска програма нуди менаџирање со иновациите и менаџирање со проектите, стекнување знаења за природата, значењето и контекстот на иновациите; примена на соодветни модели, алатки и техники кои ја поттикнуваат креативноста и иновативноста; примена на алатки и техники за менаџирање со проектите како и разбирање на основните процеси и области на знаење на проектниот менаџмент.

Маркетинг менаџмент. На оваа студиска програма студентите ќе се стекнат со знаења и вештини за менаџирање, употреба на инструментите на маркетинг миксот и градењето соодветни маркетинг стратегии во функција на подобрување на настапот на пазарот на деловните субјекти и градење корпоративски имиџ што ќе обезбеди дистинктивна предност во современите пазарни услови на работа.

Меѓународна економија и бизнис. Основната цел на оваа студиска програма е да ги оспособи студентите ефикасно да одговорат на предизвиците на меѓународните економски процеси и успешното водење бизнис во глобалната економија и глобалната бизнис средина. Ваквите процеси во меѓународната економија наметнуваат потреба од брзо и ефикасно прилагодување на секој деловен субјект, како фундаментална претпоставка за негово успешно опстојување во компетитивни услови на функционирање.

Бизнис информатика. Оваа студиска програма е тригодишна и студентите ќе ги оспособи со знаења за ефикасно искористување на информатичките технологии и ИТ вештини во функција на бизнисот.

Многу значајно е да се напомене дека во академската 2016/17 година студирањето на редовните студенти во државна квота ќе изнесува 200 евра годишно, односно 100 евра по семестар, редовните студенти во приватна квота ќе студираат по цена од 400 евра годишно, односно 200 евра по семестар, исто како и вонредните студенти.

Факултетот, како во минатото, така и денес, активно соработува со голем број деловни субјекти во коишто студентите реализираат студентска пракса, а во иднина и се вработуваат. Неколку компании од рангот на Шпаркасе, Дониа, Гентерм и Комфи Ангел ги презентираа своите компании и можностите за изведување практична работа во текот на студирањето и вработување по завршување на студиите. Паралелно со штандовите на компаниите на Отворениот ден, се промовираа и двете студентски организации: Студентскиот парламент и АИЕСЕК, кои и оваа година беа присутни со цел да ги запознаат идните бруцоши за студентските активности во коишто можат да партиципираат.

Гостување на Претседателот на Босна и Херцеговина – Младен Иваниќ

Димитар Николоски

На 15 март 2016 година на Економскиот факултет - Прилеп гостуваше висока делегација од Босна и Херцеговина, предводена од членот на Претседателството, г-дин Младен Иваниќ, и Нејзината Екселенција, амбасадорот на Босна и Херцеговина во Република Македонија, Лепа Бабиќ. Во таа прилика Претседателот Иваниќ, кој воедно е и професор на Економскиот факултет во Бања Лука, пред студентите во Факултетот одржа предавање на тема: „Босна и Херцеговина – постконфликтно општество и европскиот пат“. Во своето предавање, Претседателот Иваниќ се задржа на повеќе аспекти од политичкото, економското и општественото уредување на Босна и Херцеговина, како и предизвиците што пред оваа земја се поставуваат на нејзиниот пат кон членство во Европската Унија. Денешното административно уредување Босна и

Во Босна и Херцеговина живеат три конститутивни народи: Бошњаци, Срби и Хрвати, а освен нив има и повеќе малцинства, како што се: Роми, Евреи, Црногорци, Словенци и др. Со државата раководи трочлено претседателство, во кое свој претставник има секој од трите конститутивни народи, кој се менува на местото претседател на секои осум месеци. Парламентарното собрание е законодавно тело на Босна и Херцеговина. Тоа се состои од два дома: Дом на народот и Претставнички дом. Уставниот суд на Босна и Херцеговина е највисоката и крајна институција по правните прашања и брои девет членови од кои четири се бираат од страна на претставниците на Домот на федерацијата, два се бираат од Народното собрание на Република Српска и три од Европскиот суд за човекови права.

На економски план Босна и Херцеговина се соочува со два проблеми, односно да се закрепне државата од воените последици и да сеспроведат реформи за пазарна либерализација. Како и другите земји од Југоисточна Европа, и таа се соочува со ниски стапки на економски раст и висока невработеност. Денес во Босна и Херцеговина постојат неколку извори на економска нестабилност, како што се: големиот јавен сектор наспроти скромните можности за приватно креирање на додадена вредност, несразмерен сооднос на потрошувачката во споредба со производството и неразвиеност на извозниот сектор. Национална валута на Босна и Херцеговина е конвертибилната марка со годишна просечна инфлација од 1,9%. Треба да се истакне дека ова предавање наиде на голем интерес кај студентите и професорите во Факултетот, а посетата беше искористена како можност за отпочнување идна соработка.

Херцеговина го добила со склучување на Дејтонскиот договор во 1995 година. Имено, како релативно нова самостојна држава, таа се состои од два ентитета: Федерација Босна и Херцеговина и Република Српска. Двете федерални единици имаат свои влади, знаме и грб, претседател, парламент, полиција и политички систем. Федерацијата е поделена на кантони, а Република Српска на општини. Градот Брчко во североисточниот дел од Босна и Херцеговина е седиште на дистриктот Брчко, самоуправувачка административна единица, а е дел како од Федерацијата Босна и Херцеговина, така и од Република Српска.

Предавање на Амбасадорот на Република Словачка – Мартин Безак

Дејан Здравески

На 22 април 2016 година, амбасадорот на Република Словачка во Република Македонија, Неговата Екселенција г-дин Мартин Безак, пред студентите на Економскиот факултет- Прилеп одржа предавање на тема: „Успехот на вишеградската соработка како инспирација за Западен Балкан“. Во своето излагање тој ја истакна важноста на Вишеградската интеграција која постои дваесет и пет години и претставува стабилно и респектирано тело во рамките на Европската Унија и НАТО.

Вишеградската група, позната и како Вишеградска четворка или, едноставно, В4, претставува здружение на четири средноевропски држави за потребите на нивните понатамошни европски интеграции, како и за унапредување на меѓусебната воена, економска и енергетска соработка. Името на групата било инспирирано од состанокот на владетелите на тогашната Чешка (Бохемија), Полска и Унгарија во унгарскиот град Вишеград во 1335 година, каде е договорено воспоставување на трговските рути до Виена со цел полесен пристап до европските трговски центри. Групата во еден период беше позната и како Вишеградски триаголник, бидејќи на почетокот го сочинувале три држави, се додека не дојде до распад на Чехословачка во 1993 година. Групата официјално е формирана на Самитот на шефови на држави и влади на Унгарија, Полска и Чехословачка, што се одржал во унгарскиот град Вишеград, на 15 февруари 1991. Словачка и Чешка станале членки на оваа група по автоматизам по распадот на Чехословачка во 1993 година. Сите четири држави станале дел од Европската Унија на 1 мај 2004 година. Единствена институција на оваа група е меѓународниот Вишеградски фонд, што е основан во 1999 година со седиште во Братислава.

Многу ретко во историјата еден сојуз на земји постигнал толку многу разновидни и комплексни цели како земјите на Вишеградската група. Вообичаено, сојузите се раѓаат со цел да задоволат некоја моментална потреба во геополитичките односи, воената сигурност или економијата, но никогаш досега не бил направен таков сојуз од типот на Вишеградската група, чии земји се подготвени заеднички да се постават во однос на заеднички цели без потреба некој некогаш да присилува на заедничко мислење. Токму ваквиот пример, како што истакна амбасадорот Безак, би можел да им послужи на

Балканските земји при нивната интеграција во Европската Унија.

Тој на предавањето особено осврт даде на соработката меѓу земјите - членки на Западен Балкан и поддршката која групата В4 ја дава во областа на заедничката одбрана во периодот на мигрантската криза, пред сè, во обезбедувањето на границите. В4 групата, како што тој рече е традиционален поддржувач на европските интеграции на Западен Балкан. Амбасадорот Безак го истакна и значењето на Вишеградскиот фонд за јакнење на културата, уметноста, туризмот и образованието, преку кој студентите можат да добијат грантови и можност за студирање во Словачка и другите земји членки на групата.

На крајот од предавањето, гостинот зборуваше за трите причини за успех на Вишеградската интеграција, односно флексибилноста, фокусот на позитивната агенда и силната солидарност, како и за успехот на Словачка, што се должи на В4 групата. По завршувањето на предавањето голем број присутни студенти имаа можност да постават прашања во врска со функционирањето на Вишеградската група и поддршката што оваа група им ја дава на земјите од Западен Балкан во нивните напори за интегрирање во Европската Унија.

**Успехот на вишеградската
соработка како инспирација
за Западен Балкан**

Н.Е. Мартин Базак,
амбасадор на Република Словачка

22.04.2016 год. 11:00 часот
АМФИТЕАТАР 1

Предавања од страна на експерти од Државен завод за статистика

Дејан Станков, Мирјана Бошњак

Во рамките на соработката со Економскиот факултет - Прилеп при Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола, а која произлегува од потпишаниот Меморандум за соработка, експерти од Државниот завод за статистика на Република Македонија на 7 април 2016 година, пред студентите и професорите, одржаа две предавања од областа на статистиката. Заменикот-директор, м-р Дејан Станков, и раководителот на Секторот за деловни статистики, замјоделски статистики и статистики на животната средина, Мирјана Бошњак, одржаа предавање на тема „Официјалните статистички податоци – придобивки за академската заедница“, а колегите м-р Љупка Тасевска и Дејан Пеески одржаа предавање на тема „Методи на спроведување статистички истражувања“. Предавањата наидоа на голем интерес од страна на присутните студенти и професори кои со внимание ги проследија настапите на експертите од Државниот завод за статистика.

Првите пребројувања, односно примитивни статистички операции за кои се знае, се спроведени 4000 години пред новата ера, додека првите организирани пописи датираат уште од стариот век, во антички Рим. Меѓународниот развој на статистиката се поврзува со 1853 година, кога во Брисел е одржан првиот конгрес на статистичари. Денес, статистичките вештини претставуваат императив на 21 век, а статистичката писменост станува задолжителна вештина во современиот свет. Во дигиталната ера повеќе не станува збор за пристапот до податоци, односно информации, туку за начин на селекција на соодветните податоци, односно најефикасен пристап до нив. Денес, статистиката претставува неопходност за јавноста, медиумите, носителите на одлуки, бизнис-заедницата и, секако, за академската заедница.

Државниот завод за статистика на Република Македонија (ДЗС) е основан во 1945 година, а од 1991 година е носител и координатор на статистичкиот систем во Република Македонија. Основна цел на ДЗС е да обезбеди податоци кои се квалитетни, навремени и меѓународно споредливи. Во 1993 година започна процесот на хармонизација со европскиот статистички систем. Врз основа на научни принципи и методи, европскиот статистички систем ќе понуди и постојано ќе надградува програма на хармонизирана

европска статистика која претставува суштинска основа за демократските процеси и напредокот во општеството. Институцијата произведува и дисеминира точни, навремени, непристрасни и достапни официјални статистички податоци за македонската економија и општество, како основа за процесот на донесување одлуки базирани врз релевантни информации.

Како извори на податоци се користат деловните субјекти, домаќинствата и административни извори, а податоците се прибираат преку целосен попис, примерок или комбиниран начин. Следејќи ги достигнувањата во информатичко-комуникациските технологии, и ДЗС го осовременува и поедноставува процесот на прибирање на податоците. Најново достигнување на ова поле е електронското прибирање на податоци преку веб-страницата на ДЗС, наречено е-Стат. Овој современ систем за генерирање на прашалници е воведен во 2014 година и овозможува едноставно, брзо и квалитетно електронско пополнување на обрасците од страна на извештајните единици.

Развојот на статистиката, како во светот, така и кај нас, зависи од повеќе фактори, како што се: потребата да се одговори на нова и неопходна потреба од статистички податоци; потребата да се намали оптовареноста на давателите на податоци и трошоците за произведување статистички податоци; потребата за информација која е во постојан пораст, но и расположливите извори за производство на статистички податоци, коишто се сè покомплексни и меѓусебно поврзани; нови теми што стануваат сè поактуелни се глобализацијата, климатските промени, стареењето на населението, енергетската ефикасност итн.

Расположливите статистички податоци мора да ги исполнуваат потребите на корисниците во форми кои ќе им бидат наједноставни за користење. И на полето на дисеминацијата, ДЗС постојано внесува нови алатки со кои се олеснува користењето на податоците. Официјалните податоци произведени од ДЗС се објавуваат на веб-страницата на Заводот, главно, преку три дисеминациски канали: соопштенија, публикации и МакСтат базата на податоци. МакСтат базата е креирана со цел да ги исполни барањата на корисниците, земајќи ја предвид временската димензија и достапност до голем број на променливи.

Од неодамна е воспоставена нејзина нова верзија со подобрена софтверска платформа и организациска структура, што резултираше со подобрување на функционалноста, корисничкиот интерфејс и нов подобар автоматизиран пристап до податоците.

Податоците произведени во ДЗС се доставуваат и до статистичкото биро на Европската комисија – Евростат, каде што, по валидацијата на податоците тие се објавуваат за земјите од Европската Унија, ЕФТА земјите и земјите - кандидати за членство во Унијата. Произведените и дисеминирани податоци од сите области се користат од страна на академската заедница за истражувања, изработка на трудови во додипломски, последипломски и докторски студии. За таа цел, ДЗС овозможува пристап до анонимизирани микроподатоци за истражувачки цели, исклучиво за регистрирани истражувачи. За остварување на својата мисија и визија, ДЗС своето работење, покрај законските и подзаконските акти, го темели и на принципите на Кодексот за работа на европската статистика и општите принципи за управување со квалитет, вклучувајќи ја и посветеноста

на раководството и вработените, задоволството на корисниците и постојаното надградување, покрај интеграцијата и хармонизацијата.

Денес, потребите за статистички податоци во Република Македонија се многубројни и тие се дефинираат во Петгодишната програма за статистички истражувања. Уште во процесот на планирање на истражувањата се дефинираат целите, методите и техниките на истражувањето, извештајните единици кои се цел за соодветното статистички истражување, променливите што треба да се приберат со истражувањето, како и критичниот период на истражувањето. Според методата на прибирање на податоците, истражувањата можат да бидат: истражувања со целосен опфат (попис), истражувања на база на примерок, истражувања кои користат административни извори, аналитички истражувања (статистички компилации). Секое од овие истражувања има свои предности и слабости во врска со квалитетот на податоците кои се прибираат со соодветната метода, трошоците и времето за спроведување на истражувањето, примерочните грешки итн.

Во ДЗС се спроведуваат голем број анкети/ истражувања кои се базираат на примерок. За креирање на примерочни рамки се користат повеќе регистри, меѓу кои најчесто се користат Статистичкиот бизнис-регистар, Статистичката евиденција на населението и Статистичкиот регистар на земјоделски стопанства.

Во однос на изборот на примерок, треба да се потенцира дека примероците се случајни, односно пробабилистички. Од методите коишто најчесто се користат застапени се стратификуваниот примерок, примерокот избран со веројатност пропорционална на големината и повеќетапниот примерок. Исто така, при изборот на примерокот се води грижа и за примерочната координација со цел да се обезбеди

контрола на преклопувањето на примероците, да се овозможи прецизна оценка на економските промени, да се подобри споредливоста на податоците од различни истражувања, да се зголеми ефикасноста на производството на податоци, а во исто време да се намали оптовареноста на давателите на податоци.

Поголем дел од статистичките истражувања страдаат од проблемот на неодговор на примерочните единици којшто може да се однесува на одредени информации кои се бараат од единицата или, пак, тотален неодговор. Тој може да настане како резултат на тоа што единицата не сака да учествува во истражувањето, не е остварен контакт со единицата, единицата не може да се лоцира и сл. Најчесто, за автоматско справување со неодговорот на одредени информации кои се бараат од единицата, се користи импутација. Импутацијата е процес што се користи за утврдување и доделување, т.е. заменување на вредности за податоци кои недостасуваат или, пак, за податоци кои се погрешни или неконзистентни. Од методите кои најчесто се користат за импутација треба да се споменат: методот на средна вредност, hot-deck, cold-deck, ratio, методот на регресија и други.

Во поново време Државниот завод за статистика има направено одредени унапредувања во своето работење со кои може да се пофали. Таков е примерот на воведување на е-Стат системот и воспоставувањето на складишта на податоци. Од друга страна, за подобрување на квалитетот на процесот на обработка на податоците во Државниот завод за статистика досега се воспоставени две складишта на податоци коишто се однесуваат на националните сметки и земјоделските статистики. Со помош на овие складишта на податоци се врши автоматизирање на обработката на податоците, базите на податоци стануваат достапни за дополнителни проверки, се прават споредби и анализи, времето за работа со податоците се намалува и сето тоа води кон зголемување на квалитетот на податоците.

Рекоа за статистиката:

Постојат лаги, големи лаги и статистика.

Марк Твен (1835 - 1910)

Со статистиката можам да докажам се, дури и вистината.

Џорџ Кенинг (1770 - 1827)

Влијателни економисти - Џон фон Нојман

Илија Христоски

„Несомнено, тој беше најблиското нешто до гение што јас некогаш сум го сретнал.“

Николас Калдор (1908 - 1986)

Како да се отпочне приказната за еден од најголемите умови на XX век? Можеби со изреки што други големи умови ги кажале за него? Еве една од нив: „Постојат два вида луѓе во светот: Џони фон Нојман и сите останати.“ Оваа изрека му се припишува на Јуџин Вигнер (Eugene Wigner), добитникот на Нобеловата награда по физика во 1963 година, кој, на најдобар можен начин, го изразил својот восхит и почит кон личноста и делото на Џон фон Нојман. Или следнава изрека на Пол Самуелсон (Paul Samuelson), Нобеловиот лауреат за економија за 1970 година, кој, иако не се согласувал со него за многу клучни прашања, му оддава огромно признание на „неспоредливиот Џони фон Нојман“, велејќи „Тој со брзина на стрела помина низ нашиот домен и го измени засекогаш.“

Кој, всушност, бил Џон фон Нојман?

Неговото вистинско име е Нојман Јанош Лајош (Neumann János Lajos). Роден е на 28 декември 1903 во Будимпешта, во тогашното Австро-Унгарско царство, во богато еврејско семејство на банкари,

како најстар од трите машки деца на неговите родители Нојман Микса и Кан Маргит. Уште како мал бил сметан за „чудо од дете“, особено во областа на говорните јазици, памтењето и математиката. Како мал течно ги зборувал англискиот, францускиот, германскиот и италијанскиот јазик. На возраст од 6 години можел да подели осумцифрен број напамет, а на возраст од 8 години веќе ги познавал основите на диференцијалното и интегралното сметање. Иако неговиот татко инсистирал да посетува редовно училиште, сепак, подоцна се согласил да ангажира приватни професори, па така Нојман, на возраст од 15 години, веќе учел напредни анализи, земајќи приватни часови кај познатиот аналитичар Габор Зего, кој бил вчудоневиден од неговиот исклучителен талент за математиката, за којашто фон Нојман подоцна ќе рече: „Ако луѓето не веруваат дека математиката е едноставна, тоа е само затоа што не разбираат колку е комплициран животот.“, алудирајќи на тоа дека дури и математиката не е ништо во споредба со исклучителната сложеност на животот.

Како седумнаесетгодишник започнал да студира математика на Универзитетот во Будимпешта. Меѓу 1921 и 1923 година одел во Будимпешта само за да ги полага испитите, додека истовремено на Универзитетот во Берлин студирал физика. Исто така, во овој период тој студирал и хемиско инженерство на Швајцарскиот федерален институт за технологија во Цирих, каде што дипломирал во 1925 година. Една година подоцна, фон Нојман докторирал на математика на Универзитетот во Будимпешта. Во 1927 година, Џон фон Нојман продолжил со работа на Универзитетот во Берлин.

За време на политичките немири во централна Европа, во 1929 година му била понудена работа во САД, на престижниот Универзитет во Принстон, а кога во 1933 година бил основан Институтот за напредни студии, тој бил назначен како негов, дотогаш најмлад, постојан член, колега на Алберт Ајнштајн, и еден од првите шест професори по математика, позиција која ја задржал до крајот на животот.

Својот прв труд го објавил на возраст од само 18 години. Во својата професионална кариера објавил 150 трудови, од коишто 60 во областа на чистата математика, 20 во областа на физиката и 60 во областа на применетата математика. Неговиот последен труд, што го пишувал додека бил во болница во последните денови од неговиот живот, но не успеал да го заврши, подоцна бил објавен во вид на книга со наслов „Компјутерот и мозокот“.

Во 1956 година Џон фон Нојман ја добил наградата Енрико Ферми за неговиот научен придонес кон теоријата на брзи сметачки машини, нивниот дизајн и конструкција и нивното значење и улога во контролата и употребата на атомската енергија, како и за општиот напредок на науките и уметностите за благосостојба на човештвото.

Џон фон Нојман својот релативно краток, но импресивен животен пат го завршува во Вашингтон, САД, на 8 февруари 1957, на возраст од 53 години. Во неговата биографија стои дека тој бил бриљантен математичар, физичар, статистичар, компјутерски научник и, меѓу другото, економист! Токму Џон фон Нојман е заслужен за три фундаментални придонеси во областа на економијата.

Првиот негов придонес датира во далечната 1928 година, кога на германски јазик пишува труд, што подоцна него ќе го етаблира како „татко“ на теоријата на игри. Оваа теорија, којашто ги проучува правилата на рационалното човеково поведење, иако денес наоѓа огромна примена и во економијата, претставува независна методолошка дисциплина со домен што е многу поширок отколку оној на економијата. Трудот, насловен како „Theorie der Gesellschaftsspiele“ (во превод: „Теорија на стратегиските игри“), го напишал под силно влијание на неговата фасцинираност од воената игра Kriegsspiel, заснована

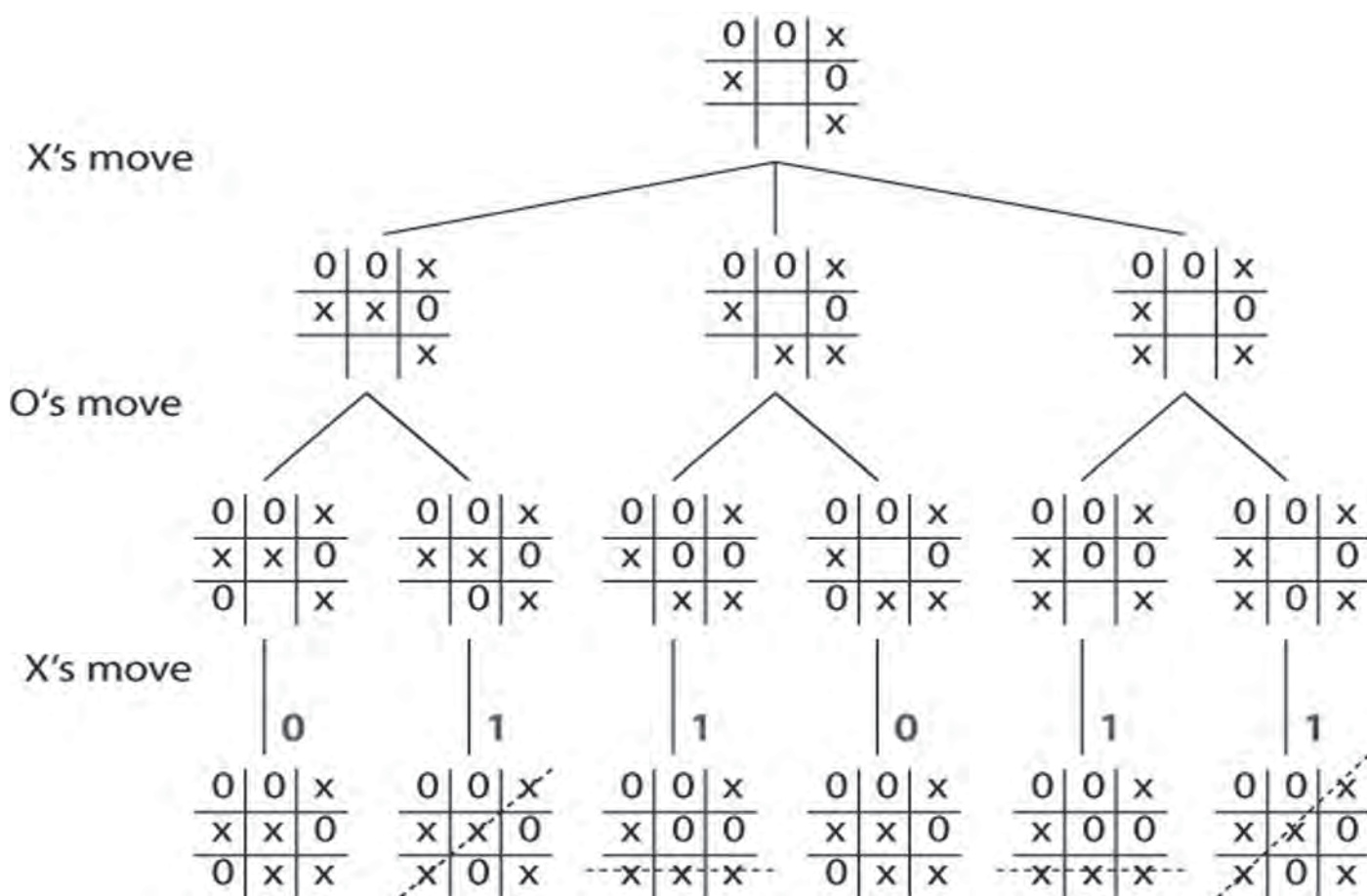
	Cooperate	Defect
Cooperate	2, 2	0, 10
Defect	10, 0	1, 1

врз фрлањето коцки за играње.

Правилата за играње на оваа игра, што била замислена како систем за тренирање на офицерите од пруските и германските армии, биле дефинирани уште во 1812 година, од страна на Georg Leopold von Reisswitz, поручник во пруската армија и неговиот син Georg Heinrich Rudolf von Reisswitz. Играта вклучува поголем број елементи, како што се: цели, правила, сценарија, играчи, судии, анализа, конфликти, неизвесност, шанси и среќа. Двата основни

делови во трудот на фон Нојман од 1928 година се математичкото моделирање на игрите-стратегии (games of strategy), и неговиот оригинален доказ на теоремата „Max Min = Min Max“, применета кај игрите што вклучуваат двајца играчи коишто играат еден против друг, при што вредноста на играта е нула, т.е. колку што едниот играч добива, толку другиот губи и обратно. Во трудот, Џон фон Нојман првпат го докажал постоењето на еквилибриум за оваа класа игри. Денес оваа теорема е позната како Минимакс теорема за игри со вредност нула и двајца играчи. Трудот се смета за фундамент на современата теорија на игри, бидејќи ја пласира идејата за постоење на еквилибриум од мешовити стратегии.

не со цел да се пронајде патот до конечното решение, туку да се направи најточната евалуација на можните потези, т.е. таква евалуација којашто ќе ги земе предвид импликациите што ќе ги произведе секој даден потег во подоцнежните фази од играта. Минимакс методата вклучува три елементи, и тоа: (1) разгранување на дрвото на пребарување надолу, се до добивање на одделен конечен исход (победа, пораз или нерешено), со тоа што, во случај дрвото да се разгранува бесконечно или конечно многу, се избира соодветна длабочина на пребарување; (2) статична евалуација, односно евалуирање на конечната состојба (на пример, позитивна при победа, негативна при пораз и неутрална при нерешен исход); (3) проследување на одделните

Кај ваквиот вид игри, чијшто еклатантен пример е играњето шах или играта „нули и иксови“ (Tic-Tac-Toe или Noughts & Crosses), патеката до конечното решение не може да се добие, бидејќи во која било фаза од играта, едниот играч никогаш не знае што ќе одигра другиот играч. Она што треба секој од играчите да направи е да го разработи, односно определи или процени, својот најдобар потег во даден момент. Во овој контекст, Минимакс методата се користи во процесот на пребарување, но

евалуации наназад, чекор по чекор, на начин што кога е на ред вториот играч (опонентот), тој ќе направи потег што ќе има најлош исход од аспект на првиот играч, а кога е на ред првиот играч, тој ќе го направи најдобриот потег за него, а најлош за вториот играч. Затоа, на секое ниво од дрвото на пребарување треба да се идентификува минимумот што кореспондира на потезите од вториот играч (опонентот), со цел да се минимизира загубата, и да се идентификува максимумот што кореспондира на потезите од

првиот играч (да се максимизира добивката). Оттука произлегува и името на самата метода – Минимакс. Токму врз имплементацијата на оваа метода, во 1997 година, машината-компјутер на IBM, именувана како „Длабоко Синило“ (Deep Blue) го победи шаховскиот велемајстор и тогашниот актуелен светски првак, Гари Каспаров. Со тоа, првпат во историјата на човештвото, една машина извојува победа во шах против човек.

Вториот негов придонес Џон фон Нојман го дава во 1937 година, кога го поставува математичкиот модел на т.н. експанзиона економија, односно мултисекторскиот модел на раст, уште познат и како модел на балансиран економски раст, што претставува еден од првите и, воедно, најзначајните модели на општиот еквилибриум. Во економијата, теоријата на општиот еквилибриум, за разлика од теоријата на парцијален еквилибриум, се обидува да ја објасни динамиката и поведението на понудата, побарувачката и цените во една економија што интерагира со неколку или многу пазари, сакајќи да докаже дека интеракцијата на понудата и побарувачката ќе резултира во општа рамнотежа, односно еквилибриум. Сите променливи се варијабилни и сите интеракции меѓу пазарите се земаат предвид. Всушност, оваа теорија се обидува да ги определи околностите при коишто важат претпоставките на општата рамнотежа.

Имено, Џон фон Нојман повторно ја актуелизира Минимакс теоремата во 1932 година, но овој пат во сосема поинаков дискурс. Врз основа на неговиот говор за Минимакс моделот, одржан на еден семинар по математика на Принстон, фон Нојман во 1937 година објавува труд со кој го подигнува нивото на математичката софистицираност во економската наука до крајни граници. Во трудот, фон Нојман математички опишува линеарен произведен модел, заснован врз систем од линеарни неравенки, во којшто тој разликува добра што се конзумираат и добра што се произведуваат во процесот на производство. Тој анализира ситуација во којашто определен број различни добра, со исто толкав број различни цени, се произведуваат од определен број различни процеси, при што секој процес се користи со определен интензитет. Освен овие параметри, влез во моделот се и количините од определено добро што се конзумираат и произведуваат од определен процес, респективно. Фон Нојман, користејќи го моделот, анализира ситуации во коишто целокупната економија е во фаза на експанзија, без да се променува нејзината структура. Со други зборови, се запазуваат константни односите меѓу интензитетите, иако апсолутните вредности на

самите интензитети се менуваат. Во ваков случај интензитетите се мултиплицираат со општ фактор во единица време, наречен коефициент на експанзија. Во вака поставениот модел, непознати се интензитетите, коефициентот на експанзија, цените на добрата, и каматниот фактор, заснован на каматната стапка, изразена процентуално во единица време.

Третиот и, веројатно, најпопуларниот негов придонес во економијата е книгата насловена како „Теоријата на игри и економското поведение“, којашто тој во 1944 година ја пишува во коавторство со неговиот колега од Принстон, економистот Оскар Моргенштерн (Oskar Morgenstern), откако овој го убедил фон Нојман дека неговата теорија на игри може да биде применета во економијата. Во книгата, на 640 страници, фон Нојман и Моргенштерн ја опишуваат современата теорија на игри, што претставува своевиден обид математички да се моделираат комплексните интеракции меѓу луѓето, односно поведението/стратегииите на играчите во конфликтни ситуации, какви што се игрите, пазарите, војните и меѓународната политика. Авторите тврдат дека секоја ситуација во економијата може да биде дефинирана како исход од играта меѓу два или поголем број играчи. Но, полукомпетитивната/полукооперативната природа на поголемиот број ситуации во економијата, кај коишто вредноста на аутпутите е поголема отколку вредноста на инпутите, ја зголемуваат комплексноста на играта, за којашто двајцата автори не можеле да понудат соодветни решенија. Подоцна, Џон Неш ќе понуди решенија на оваа класа проблеми со неговиот надалеку познат Нешов еквилибриум (Nash equilibrium), истовремено адресирајќи го скептицизмот што некои економисти го пројавиле во врска со применливоста на теоријата на игри во економијата.

Идеите, изложени во книгата, иако првенствено биле наменети и употребени за моделирање на поведението на пазарите, подоцна, за време на Студената војна, прераснале во стратегиска алатка за пресметување на веројатностите на потезите на двете суперсили – САД и СССР. Во книгата фокусот е ставен врз две класи на игри, и тоа оние чијашто вредност изнесува нула и оние чијашто вредност не е нула, но, првпат се спомнуваат и определени изрази коишто подоцна ќе станат вообичаени термини што се користат при секој вид војување: „мислејќи го незамисливото“, „превентивен удар“ и „взаемно-гарантирано уништување“. Освен теоријата на игри, во книгата се зачнува и современата теорија на корисност (Utility theory). Имено, фон Нојман и Моргенштерн ја оживуваат и математички ја структурираат идејата дека

индивидуите секогаш избираат меѓу алтернативи, чиишто исходи имаат определена веројатност, со цел да ја максимизираат очекуваната вредност на мерката што тие ја нарекуваат „корисност“ (utility). На овој начин тие индиректно го разјаснуваат Кнајтовиот концепт на ризикот, наречен според Френк Х. Кнајт, еден од основачите на тн. Чикашка школа за економија. Дефиницијата на корисноста што ја осмислиле фон Нојман и Моргенштерн водела кон развојот на првата кохерентна теорија што сугерира дека одлуките треба да се прават само кога се знаат веројатностите за случување на определени настани. Во овој контекст, фон Нојман ќе изјави: „Сите стабилни процеси треба да ги предвидуваме. Сите нестабилни процеси треба да ги контролираме.“ Всушност, теоријата на игри била проучувана и порано, но дури откако фон Нојман и Моргенштерн ја објавиле нивната книга, таа го привлечла вниманието во толкава мера, што почнала да биде широко применувана во економијата, правото, политичките науки, и социологијата. Токму затоа Ричард Стоун, Нобеловиот лауреат за економија за 1984 година, книгата на фон Нојман и Моргенштерн ја оквалификувал дека претставува најзначајниот учебник од објавувањето на општата теорија од страна на Џон Мејнард Кејнс.

За време на неговиот живот, Џон фон Нојман оставил исклучително длабока трага, давајќи огромен оригинален придонес во многу области: чистата и применетата математика, физиката, економијата, компјутерските науки, статистиката, но, на определен начин, и во филозофијата (особено во врска со квантниот парадокс). За време на Втората светска војна бил активен и во проектот Менхетн, односно во развојот на првата атомска бомба во Националната лабораторија во Лос Аламос, Ново Мексико, како советник во Комисијата за атомска енергија на тогашниот Претседател на САД, Хари Труман. Поради овој негов ангажман, и поради неговиот параноичен страв дека СССР прв ќе отпочне нуклеарна војна со САД, ексцентричните идеи на Џон фон Нојман биле сурово сатиризирани во комедијата на режисерот Стенли Кјубрик од 1964 година, *Dr. Strangelove or: How I Stopped Worrying and Learned to Love the Bomb*.

Неговата подоцнежна работа и придонес во полето на паралелните процеси и мрежи е причина заслужено да го добие епитетот „татко на модерниот компјутер“. Таканаречената „фон Нојмановска архитектура“, уште позната и како „фон Нојманов модел“ или „Принстон архитектура“, претставува архитектура на компјутер што ја опишал Џон фон Нојман уште во 1945 година и според којашто е

изграден еден од најраните електронски компјутери, EDVAC (Electronic Discrete Variable Automatic Computer). Интересен е фактот што интерниот дизајн на сите современи, комерцијално расположливи класи на компјутери, всушност, се заснова токму на имплементацијата на оваа архитектура.

Денес во негово име се доделуваат голем број награди од страна на светски реномирани научни институции. Овде вреди да се споменат следниве две награди: Наградата за теорија на Џон фон Нојман (John von Neumann Theory Prize), што се смета за „Нобелова награда“ во областа, се доделува еднаш годишно на поединец или група од страна на Институтот за операциони истражувања и менаџмент (Institute for Operations Research and the Management Science, INFORMS). Медалот на Џон фон Нојман (IEEE John von Neumann Medal) се доделува на годишно ниво од страна на Институтот на електроинженери и електроничари (Institute of Electrical and Electronics Engineers, IEEE), за исклучителни достигнувања во областа на компјутерската наука и технологија.

Профил 13

Адријана Ристеска

Почитувани читатели, од овој број на Еквилибриум ја започнуваме рубриката „Профил 13“, во којашто, низ кратко интервју од 13 прашања, ви претставуваме по еден професор од Економскиот факултет - Прилеп. Притоа, целта е професорите да ги прикажеме од една поинаква перспектива, односно да сирнеме од другата страна на нивниот вообичаен професионален ангажман. Како што е ред,

започнуваме со претставување на повозрасните професори, кои сметаме дека оставиле најголем печат во функционирањето на нашата високообразовна институција. Така, во овој број од Еквилибриум, ви го пренесуваме профилот на проф. д-р Адријана Ристеска.

ЕКВИЛИБРИУМ #1: За да се опише во целост една личност, несомнено, потребни се многу зборови. Сепак, би сакале да знаеме со кои пет зборови би се опишале себеси најдобро?

Адријана Ристеска: Себеси би се опишала како личност којашто е одмерена, амбициозна, одговорна, совесна и реална.

ЕКВИЛИБРИУМ #2: Инспирацијата е составен дел на успешната работа. Од каде Вие лично ја црпите животната енергија и инспирација?

Адријана Ристеска: Инспирацијата за работа ми се појавува уште во раното детство, а енергијата за работа ја црпам од животот.

ЕКВИЛИБРИУМ #3: Како професор со долгогодишно искуство, кој предизвик сте го пропуштиле во Вашиот професионален развој?

Адријана Ристеска: Ништо суштинско не сум пропуштила во мојот професионален развој.

ЕКВИЛИБРИУМ #4: Што е тоа нешто, што секогаш Ве интригира, а никогаш не можете да си го објасните?

Адријана Ристеска: Одредени неправилности.

ЕКВИЛИБРИУМ #5: Кое е Вашето животно мото?

Адријана Ристеска: Работата носи успеси.

ЕКВИЛИБРИУМ #6: Дали, како битие што егзистира сега во овој момент, сте се запрашале: тука сме, сега и никогаш повторно. Или, имате некое свое објаснување?

Адријана Ристеска: Секогаш постои второ објаснување.

ЕКВИЛИБРИУМ #7: Кои се особините што најмногу ги цените кај луѓето, генерално?

Адријана Ристеска: Искреноста и професионалноста.

ЕКВИЛИБРИУМ #8: Дали некому сте му го промениле животот?

Адријана Ристеска: Да, на сите оние на коишто сум можела да им помогнам.

ЕКВИЛИБРИУМ #9: Како ја објаснувате конечноста на постоењето?

Адријана Ристеска: Постоењето е бескрајно.

ЕКВИЛИБРИУМ #10: Дали имате некоја лична желба што би сакале да Ви се исполни?

Адријана Ристеска: Би посакала само добро здравје.

ЕКВИЛИБРИУМ #11: Каде ја насочувате вашата негативна енергија?

Адријана Ристеска: Негативната енергија најчесто ја насочувам низ работата.

ЕКВИЛИБРИУМ #12: Личност којашто била, или сеуште е гуру во Вашиот живот?

Адријана Ристеска: Филип Котлер.

ЕКВИЛИБРИУМ #13: Доколку би имале можност, би се вратиле во минатото или, пак, би сирнале во иднината?

Адријана Ристеска: Доколку би ја имала таа можност, сепак, би сирнала во иднината.

Економската атрактивност на Франција

Зоран Николовски

Франција е една од најмоќните економии во светот, а воедно и една од економски најатрактивните земји. На тоа укажуваат повеќе факти коишто ќе бидат изложени во продолжение.

1. Мислења на странските инвеститори.

Според една анкета на Sofres TNS-AFII од септември 2014 година, 65% од странските инвеститори сметаат дека Франција е мошне атрактивна земја. Тоа значи дека довербата во неа е во пораст зашто нивниот број во 2009 година изнесува само 53%. Денес, 33% од нив планираат да ги зајакнат нивните бизнис-капацитети во Франција.

2. Франција е европски шампион за странски инвестиции во производството. Франција останува првата земја-домаќин за странски инвестиции во производството во Европа. Тоа особено се истакнува во хемиската индустрија, применетата медицина и биотехнологијата, електронските компоненти, медицинската опрема, воздушната опрема, консалтингот и инженерингот. Исто така, таа е рангирана на трето место во Европа и седмо место во светот во однос на акциите на странските директни инвестиции СДИ.

3. Франција е сè повеќе поврзана со Интернет конекција. Според ИФА, со 39,2% претплатници на мрежа со широкопојасен интернет во 2014 година, Франција е рангирана на второто место, пред Велика Британија (36,8%) и Германија (35,9%). Франција ќе инвестира 20 милијарди евра во следните 10 години за да ја покрие целата територија со широкопојасен интернет преку планот што започна да се реализира во 2013 година.

4. Франција е мошне атрактивна за странските студенти на напредно ниво. 42% од студентите запишани во напредните истражувачки програми се странци. Со скоро 240 000 нови студенти, Франција е на 4 место како земја домаќин за меѓународни студенти во мобилност, зад САД, Велика Британија и Австралија.

5. Франција им обезбедува средства за иновација на своите компании. Франција знае да ги мотивира своите компании и останува на врвот во однос на даночните олеснувања за истражување и развој на бизниси, особено преку истражувачкиот даночен кредит и статусот на младите во иновативните компании. Во 2014 година, таа е четврта земја во однос на активностите за истражување и развој, по Велика Британија, со 11% од сите R & D проекти идентификувани во Европа.

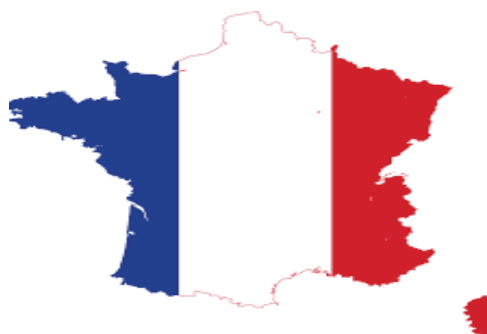
6. Франција ги намалува трошоците за работната сила. Трошоците за работна сила за еден час за целата економија во Франција се малку зголемени во 2014 година (+ 0.9%), додека во Европската Унија се зголемуваат побрзо (+ 1,7%), во Германија (+ 1,3%) и Велика Британија (+6,7%). Ова е позитивниот ефект на даночниот кредит за конкурентност и вработување (CICE), којшто беше зајакнат со спроведувањето на Договорот за одговорност и солидарност.

7. Франција вложува во квалитетот на животот. Франција има најдостапен здравствен систем од финансиски аспект. Со 32% од БДП, таа исто така, има најголеми јавни расходи за социјална заштита, што претставува силен индикатор за квалитетот на системот. Франција е втората земја во однос на јавните расходи кои се однесуваат на квалитетот на живот на своите граѓани во однос на културата, рекреацијата и културните уметности.

8. Таа преминува на зелена енергија. Франција е трет европски производител на примарна енергија произведена од обновливи извори на енергија (12%), зад Германија (17, 6%), но пред Шведска (8, 7%). Тоа е, исто така, прв европски производител на хидроелектрична енергија.

9. Нејзината атрактивност создава работни места. Фактот што Франција сака странски инвестиции и прави сè за да се зголеми нивниот обем, има многу позитивен ефект. По три години на стабилност, бројот на отворени работни места од странски инвестиции скокнува за 8% во 2014 година во Франција. Имено, речиси секој деветти работник работи во странска подружница и секој петти е вработен во производството. Тоа е повеќе отколку во Германија или во Финска.

10. Франција е одлично поврзана со светот преку авионскиот сообраќај. Во однос на авионскиот сообраќај, Роаи Шарл де Гол е вториот аеродром по големина во Европа, зад лондонскиот Хитроу. Двата аеродроми во Париз, впрочем, се меѓу првите 15 во Европа. Во Франција, 36 аеродроми имаат повеќе од 150.000 патници годишно.

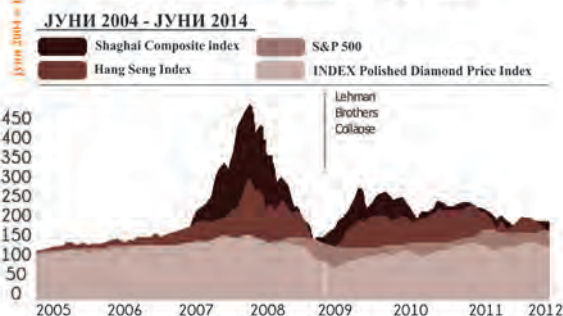

Предизвици во банкарството - Производи од благородни метали и скапоцени камења

Александар Ширкоски

Првите зачетоци на банкарството се некаде околу 7 век пред нашата ера, но не во таков облик каков што го познаваме денес. Во времето на Хамураби, кој бил шестиот крал на Вавилон, бил донесен закон за тргување со благородните метали и скапоцени камења, при што било објаснето кој може да тргува, какви мерни единици да се употребуваат, чистотата на златото и среброто и на другите основни постулати за работа со нив. Во стара Грција банкарите се нарекувале *trapeziti*, во стариот Рим *argentarii*, во средниот век Италијанците ги викале *banco* што означувало клупа или маса. Европската историја за модерното банкарство започнува со банката *Casa di San Giorgio* во северна Италија, во тогашната Република Ѓеона, во 1407 година. Основната намена на формираната банка била да им ги претвора златните монети од еден во друг вид на трговците кои доаѓале од различни краишта на светот, а сакале да тргуваат со своите златни монети. Уште еден голем исчекор во врска со тргувањето со злато било откривањето на Новиот свет од 15 до 17 век. Имено, бродовите коишто носеле различни видови производи, пренесувале и злато за тргување, т.е. купопродажба.

ЦЕНИ НА ПОЛИРАНИ ДИЈАМАНТИ ОДНСО СО SCI, HSI, S&P 500

Но, не смее да се заборави дека, освен со благородните метали, се тргувало и со дијаманти, коишто имале и една друга функција. Односно, тие не претставувале само вредност, туку и нешто што им било достапно само на царевите, кралевите и високата класа, односно тие претставувале знак

на престиж. Првиот дијамант што бил пронајден се поврзува со 4 век пред нашата ера. Тој, исто така, се спомнува и во Библијата, како Алмаз. Пред откривањето на Новиот свет, дијамантите и другите скапоцени камења се носеле од Индија, па дури и од Кина, а по откривањето на Новиот свет и од Бразил. Во 1871 година, во денешната Јужно Африканска Република, бил отворен првиот модерен рудник за експлоатација на дијаманти. Притоа била основана и првата компанија, за дијаманти *De Beers* којашто до денес игра значајна улога на светскиот пазар.

Современата економија изврши огромно влијаније врз работењето на банките, и тоа во директна и индиректна смисла. Така, во развиените економии денес има потреба од сè поразвиен банкарски систем. Благородните метали и скапоцените камења отсекогаш биле присутни во банкарските деловни процеси, но секако, во еден „посуров“ начин на работа. Денес, пак, во банкарското работење се вклучени различни банкарски производи, меѓу коишто и оние што произлегуваат од благородни метали и скапоцени камења,

Благородните метали, како основа за добивање определен банкарски производ, можат да се поделат во одделни метални групи, и тоа: злато, сребро, платиниум и паладиум. На пазарот, пак, како инвестициски производи, тие се јавуваат во форма на шипки и ковани пари. Шипките можат да се добијат по пат на лиење или ковање во различни облици и грамажи. Во зависност од побарувачката на пазарот, т.е. нивната намена, се делат на: шипки наменети за физички лица и шипки наменети за правни лица, така што се јавуваат и многу различни грамажи. Познато е дека државите, преку своите централни банки, вршат и определени банкарски операции, што им овозможуваат да купуваат или продаваат одделни производи. На пример, да купуваат нафта од оние држави каде што не постои платен систем или, пак, кога тој е слабо меѓународно развиен; да инвестираат во определена индустрија со помош на меѓународните валути, односно златото, среброто, паладиумот и платиниумот.

Најпознати изведени банкарски производи/услуги од благородни метали се: продажба и/или купување златни шипки и други благородни метали, претворање на еден благороден метал во друг, депозити во благородни метали, добивање т.е. залог на кредит врз основа на благороден метал и чување на благородни метали. Сите овие банкарски производи/услуги се рефлексија на барањата, потребите, преференциите и желбите на потрошувачите и пазарите. Еден сегмент од потрошувачите денес

кај себе поседува слободни парични средства што сака на долг рок да ги инвестира, главно, за да ја одржи и зголеми вредноста на капиталот. Единствен производ што ја одржува и има потенцијал да ја зголемува вредноста на капиталот се производите од благородни метали и скапоцени камења. За да може да се изведе оваа операција на корисникот на капиталот му се потребни комерцијалните банки, се познати со своите банкарски производи/услуги.

Преку работењето со овие банкарски производи/услуги, иницијално се зголемува прометот на банката, со тоа непосредно и нејзината добивка. Вториот значаен импулс за банката е угледот на комитентите кои веќе работат со неа, па можат да бидат добра мотивациска основа за новите комитенти кои ја препознаваат заштитната улога, дискрецијата и сигурноста, така што се определуваат за прифаќање на овие нови банкарски производи/услуги. Продажбата и купувањето златни шипки и други благородни метали, всушност, се најдоходовните банкарски операции во работењето на банките, покрај депозитите во благородни метали, добивањето, т.е. залогот на кредит, бидејќи овие активности се карактеризираат со помала ризичност за банката. Имено, кога таа одобрува кредит со залог, тогаш тој може да биде во сооднос 1:0,85, а овие кредити најчесто се даваат за развој на микро и средните бизниси. Вредоста на кредитот, во овој случај, се движи од 500 до 15.000 евра. Атрактивноста на оваа операција произлегува од фактот што златото е најликвидно средство.

ИНДЕКС НА ПОЛИРАНИ ДИЈАМАНТИ & ЦЕНИ НА БЛАГОРОДНИ МЕТАЛИ

ЈУНИ 2004 - ЈУНИ 2014

За да може банката да ги пласира овие банкарски производи/услуги, таа мора во својата организациска структура на работење да формира и одделение за анализа на БМиСК, што технички и информациски ќе биде оспособено за овој вид работење. Ова одделение или сектор треба тесно да соработува со одделението за истражување на

пазарот, купувачите и клиентите при купувањето поголеми количини БМиСК, а исто така треба да биде поврзано и со произведувачите на БМиСК. Само на тој начин може да се придонесе за максимизирање на добивката како за одделението, така и непосредно за банката, во целина. Ова одделение може со својата работа да влијае врз целокупното банкарско работење, односно да ја зголемува добивката од 20%, па сè до 60%.

Дијамантите се едни од најкомпликуваните производи/добра што се продаваат преку светските берзи. За да се определи цената на дијамантите основно е тие да се поделат во четири категории, според обликот, тежината, чистотата и бојата. На пазарот се познати и обоените дијаманти коишто се многу ретки, најчесто се продаваат преку аукциски куќи, така што достигнуваат цена и од 10 милиони американски долари. Друг вид дијаманти се дијамантите што се употребуваат во изработката на накит/јувелирството. Банките за своето тековно работење најчесто земаат инвестициски дијаманти од 0,5 carati до 3 carati; со D-J боја; IF-SI чистота и кружен облик. Банкарското работење со дијаманти вообичаено се поврзува со нивна продажба и купување, но, многу ретко, и нивно чување.

Во прикажаната табела се презентирани реалните продажни цени на дијамантите, со сите вклучени трошоци од страна на банката, во евра. Овде, исто така, треба да се додаде дека цените можат да варираат, во зависност од начинот на полирање и симетрија, и тоа во повеќе категории, но банките најчесто земаат од категориите: Excellent, Very Good или Good.

Според тоа, банкарските работници во одделението за анализа имаат најодговорна работа, т.е. со своите анализи тие мораат да предвидат кои производи од БМиСК можат да ги купат, колку и во кој временски период да ги пласираат на својот пазар за да ја максимизираат добивката, но притоа да внимаваат на височината на трошоците што ги предизвикуваат овие производи. Една од најприфатените анализи на цените на брусените и полираните дијаманти е онаа што го мери соодносот меѓу берзанските цени и нивните вкупни индекси, т.е. на компаниите што учествуваат во креирањето на индексот, така што цените на дијамантите во однос на SSE Composite Index - Shanghai Stock Exchange, Hong Kong Hang Seng Index учествуваат со над 50 високорангирани компании, S&P 500 Index - Standard & Poor's 500 ги претставува 500 најголеми компании коишто се во корелација со NYSE или NASDAQ во САД.

Оваа проблематика е недоволно истражувана и застапена во банкарското работење за настап на македонскиот, а уште повеќе на меѓународниот финансиски пазар (берзите и аукциите), така што бара продлабочени сознанија, а таа цел може да се постигне, главно, преку високообразовниот систем во Република Македонија, соработката со берзи, институционалното поврзување со продавачите/купувачите на благородни метали и скапоцени камења, аукциските куќи и стандардизацијата на овие видови производи. Луксузната димензија, пред сè, на производите од скапоцени и полускапоцени камења отвора простор за покривање на оној сегмент од пазарот на којшто се присутни потрошувачите кои располагаат со вишок на слободни парични средства и преферираат престиж и чување на својот капитал на подолг рок. Во тој контекст уште може да се додаде дека доброто банкарско менаџирање со овие производи и соодветното користење на маркетиншките алатки може да придонесе за зголемување на профитабилноста на банките, односно развој на националната економија.

Универзитетска хроника

Елизабета Ангелеска-Атанасоска

Одбележување на Денот на основање на УКЛО

На 22 април 2016 година, со свечена академија, Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола го одбележа Денот на своето основање. Во поздравниот збор, Ректорот, проф. д-р Сашо Коруновски, укажа на моќта на доброто образование како одговор на барањата на новото време. Имено, вложувањето во знаење, наука, истражување и иновативност претставува предуслов за економски и општествен развој. По овој повод, со свечен чин на промоција, на г-дин Тома Фила му беше доделена титулата почесен доктор на науки, за неговите заслуги како еден од најреспектираните адвокати на овие простори и човек со извонредно богата професионална кариера.

Настанот се одржа во Завод и музеј во Битола во присуство на ректори од други университети, академици и гости. Во чест на новопромовираниот почесен доктор на науки на УКЛО, Тома Фила, истиот ден попладнето, во хотел Епинал беше одржана промоција на неговата книга „Завршна реч“. Делото го претстави промоторот, проф. д-р Миленко Креќа, кој се осврна на значењето и влијанието што книгата го има во стручната и пошироката јавност.

Академијата посветена на денот на основањето на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола беше збогатена со музички содржини во изведба на Градскиот хор од Прилеп под диригентство на м-р Гоце Секуловски и со класичен колаж на пијано во избор и изведба на професорката Мери Кафкалеска Стоилокова. Освен тоа, во просториите на Завод и музеј Битола беше поставена изложба од богатата збирка ликовни дела во сопственост на УКЛО што претставува извонреден пример на колекционерство а воедно има големо културно и едукативно значење за македонската современа уметност.

По повод одбележувањето на Денот на основањето на УКЛО, беа одржани и други активности и манифестации, меѓу кои спортски студентски натпревари во кошарка, фудсал и пинг-понг. Завршните настани посветени на овој значаен ден за нашиот универзитет беа заокружени со хепенинг во рамки на Отворениот ден на УКЛО, што на 23 април се одржа на плоштадот Магнолија во Битола и промоција на новите доктори на науки, настан којшто традиционално се организира во рамките на прославата на Универзитетот.

1.100
Г.О.И.Н.О
Св. Климент
Охридски

Пет години УКЛО ФМ

На 12 февруари 2016 година Универзитетското радио УКЛО ФМ-Битола со целодневна отворена радио-програма одбележа пет години од своето постоење. По тој повод во студиото продефилираа голем број соработници, гости, пријатели и поддржувачи на УКЛО ФМ. Универзитетското радио е непрофитно и некомерцијално радио чија цел е навремено, точно и транспарентно да ги информира студентите и академскиот кадар за сè што се случува на нашата високообразовна установа. Треба да се напомене дека УКЛО ФМ зрачи на фреквенцијата 90,8 мегахерци, но исто така е достапно и преку Интернет адресата: www.uklofm.uklo.edu.mk. По повод годишнината на УКЛО ФМ, од името на ректорската управа, честитки за роденденот и

поддршка за работата на овој значаен медиум упати Проректорот, проф. д-р Марјан Ангелески. Во таа пригода тој истакна:

„Можноста Универзитетското радио да се слуша и преку Интернет, придонесува сите наши студенти во Охрид, Прилеп, Велес, Кичево, Скопје, да бидат во тек со сите случувања на Универзитетот во делот на севкупното студентско и академско живеење. На тој начин тие можат да ги споделат нивните искуства стекнати преку мобилности во други држави и на други универзитети, за добиени награди и учества на конкурси што ги распишува Универзитетот, вклучително и за спортските и културните содржини и активности.

Радиото во иднина треба да претставува значајна нишка и промотор на позитивните текови на сите членки на нашиот Универзитет, да претставува и предвесник, но и печат на сите реализирани активности на нашите студенти и вработени и да биде мост на градење доверба меѓу Универзитетот и

пошироката јавност. Тоа успешно се реализира преку разни емисии, како од забавен и едукативен, така и од стручен и професионален карактер. Со тоа радиото, како досега, така и во иднина, ќе продолжи да дава придонес во исполнувањето на едно од начелата на мисијата на нашиот Универзитет - транспарентност кон надворешниот свет и поттикнување на нашата општествена одговорност и адекватно валоризирана улога и позиција во општеството.“

Искуства од Еразмус+ мобилноста

Тамара Петреска

Понекогаш спонтаните одлуки можат целосно да го сменат текот на животот. Притоа, немојте да се плашите што ќе се случи, едноставно дозволете нештата да се случат и уживајте во нивниот тек. Преплавена од премногу емоции и доживувања не знам од каде да почнам во опишувањето на моето искуство од Еразмус+ мобилноста, која сосема го промени текот на мојот живот. Имено, благодарение на можноста што ја нуди Еразмус+ ,ги живеам 10-те најубави месеци од мојот живот, живеам буквално како во сон од кој не сакам никогаш да се разбудам.

Но, да тргнеме од почеток. Што се случи пред речиси повеќе од една година што придонесе да се промени мојот живот? Случајно дознав дека се во тек апликациите за Еразмус+ мобилности. И покрај тоа што претходно немав подетални информации за оваа програма, без двоумење и никаков страв аплицирав за мобилност на Универзитетот во Фоџа, Италија. По извесен период бев известена дека сум номинирана и знаев дека следната студиска година почнувам едно ново поглавје во животот. Во тој момент кај мене се јави мала недоумица, со оглед на фактот дека бев единствен студент од Република Македонија што заминува на студиски престој во овој Универзитет. Потоа, следуваа тешкотии во однос на изборот на соодветни предмети, решавање на визното прашање и слично, но, со упорност и цврста решеност да успеам, сепак, ги надминав сите овие проблеми.

Пред да заминам на пат направив истражувања за градот, Факултетот, сместувањето, транспортот и започнав да ги одбројувам деновите и часовите до моето заминување. Во меѓувреме, се приклучив на Еразмус форумот каде што стапив во контакт со студентка од Унгарија, со која решивме да живееме заедно. Комуникацијата меѓу нас се одвиваше на лесен начин, како да се познаваме цел живот дури и пред лично да се сретнеме. Релативно лесно успеавме да пронајдеме апартман и го чекавме

големиот ден кога требаше да почне новата академска година.

Во овој контекст, на моите колеги би сакала да им дадам неколку корисни препораки што ќе им помогнат во фазата пред аплицирање за Еразмус+ мобилноста. Прво, информирајте се подетално во врска до дестинациите и можностите кои ви се нудат. Второ, направете истражувања и споредба во поглед на соодветноста на предметите од вашиот и странскиот универзитет, како и веројатноста од јазична бариера. Трето, направете истражувања за трошоците на живот, сместувањето, потребните документи и сл. Четврто, спакувајте се, отпатувајте и уживајте во оваа прекрасна авантура.

Конечно дојде и денот на заминувањето. Мојата Еразмус авантура започна на 23 септември 2015 година. Патувањето до финалната дестинација беше долго, но интересно искуство, така што се чувствував како вистински патник препуштен на судбината. По 27 часа патување се најдов во градот кој секогаш ќе биде мојот втор дом и каде ќе се чувствувам како дел од мојата Еразмус фамилија. Од тој ден времето буквално лета со оглед на тоа што уживам во секоја секунда од животот и се чувствувам полна со енергија, како никогаш претходно. Еразмус фамилијата секојдневно се зголемува со членови од најразлични држави од светот. Со нив сè е совршено, зашто уживам кога одам на универзитет, вечера, забава, патување, па дури и кога седам меѓу четири зида и не правам ништо.

Почетокот, иако тежок, сепак за мене значеше стекнување на голем број нови искуства. Првата недела едноставно се губиш по сокаци, не знаеш каде живееш, каде имаш часови, не познаваш никого...

Но, тоа чувство трае многу кратко, а потоа ти се чини како овде да си живеел цел живот. Прилично сум задоволна од овдешното универзитетско искуство. Благодарение на моето познавање на италијанскиот јазик, редовно ја следам наставата и имам голем бенефит од новите стекнати знаења. Овде сите се многу љубезни и гледаат на секој можен начин да ти помогнат околу совладувањето на материјалот со цел да се постигнат добри резултати. Исто така, се организираат голем број семинари од најразлични полиња. Така, на пример, пред извесно време имавме можност да се запознаеме со американскиот нобеловец од областа на економијата, Мајкл Спенс, којшто гостуваше како визитинг професор на нашиот факултет.

Паралелно со редовната настава, убава е можноста да се посетуваат бесплатни часови по италијански јазик, со што секој странски студент може да се стекне со сертификат и дополнителни ЕКТС кредити. Доста интересно искуство за мене беше учеството во радио програма каде што зборував за дотогашните доживувања и мојот живот како Еразмус студент во Фоџа. Исто така, бев дел од тимот со кој ја промовиравме Еразмус+ програмата во средните училишта. Лично се чувствував многу исполнето што оставив мој белег за време на т.н. Erasmus social week, при што собиравме храна пред божиќните празници за семејствата со мали примања. Листата од културно-забавни активности нема крај: голем број мултинационални вечери, ручеци, забави, игри, патувања и сл. За време на мојот престој овде согледав голем број културни разлики и сличности, го збогатив мојот вокабулар од повеќе јазици, вкусив најразлични традиционални јадења... Во поглед на

патувањата, посетив голем број места во Италија, но и надвор од неа. Едноставно се сретнуваш со твоите Еразмус пријатели, ви се раѓа идеја да се патува негде и ете ве во некое место во Европа, посетувајќи културни знаменитости, најразлични фестивали и забави. На ова место би сакала да ги пренесам и моите препораки до идните Еразмус студенти до кои треба да се придржуваат за време на мобилноста. Прво, искористете ја секоја можност. Второ, стекнете што е можно поголем број пријателства. Трето, забавувајте се низ дружење и патувања и, се разбира, четврто, не заборавате на учењето.

И ете веќе се гледа крајот од мојата мобилност. Со тоа започнува оној депресивен период кога знаеш дека завршува едно прекрасно искуство. За жал, збогувањата веќе почнаа, но со секого си давате ветувања дека ќе се посетите меѓусебно или ќе организирате средба во некој дел од светот. На крај сфаќаш дека животот после Еразмус мобилноста нема повеќе да биде ист, зашто се чувствуваш позрело и побогато, со голем број нови искуства. Како и да е, никогаш нема да заборавам ниту еден единствен детал од овие 10 месеци на кои ќе се навраќам постојано во сеќавањата. Затоа, овде кружи изреката „Once Erasmus, always Erasmus“ (Еднаш Еразмус, засекогаш Еразмус). Во прилог сакам да ви споделем неколку фотографии за да доловите некои моменти.

Од инфо - денот на американската стопанска комора

Христијан Тодороски

На 24 март 2016 година во свечената сала на хотелот „Капри“ во Битола се одржа инфо ден на тема „Соработка меѓу деловната заедница и универзитетите“, организирано од страна на Американска стопанска комора (AmCham). Основната цел за одржување на овој инфо - ден беше продлабочувањето на соработката помеѓу деловната заедница и универзитетите и давањето поголеми шанси на студентите за реализирање на практичната работа преку која ќе го пренесат стекнатото знаење од факултетските клупи. Од редот на Економскиот факултет - Прилеп на овој настан присуствуваа проф. д-р Ѓорѓи Манчески, проф. д-р Димитар Николоски, проф. д-р Марјан Ангелески и студентот Христијан Тодороски.

Настанот го отвори извршниот директор на Американската стопанска комора во Македонија, г-ѓа Мишел Османли, а по неа се обратија Проректорот за настава на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ -

Битола, проф. д-р Марјан Ангелески, Проректорот за наука, проф. д-р Елизабета Бахтовска, Проректорот за студентски работи, проф. д-р Виолета Маневска и проф. д-р Илија Јолевски од Факултетот за информатички и комуникациски технологии. По излагањата на претставниците на Универзитетот, следуваа повеќе презентации во кои беа претставени искуствата на повеќе стопанственици, како што се: менаџерот на хотел Силекс и предавач на Факултетот за туризам и угостителство во Охрид, главниот реонски инструктор на Алијанс уан Македонија, специјалистот за човечки ресурси на Арцелор митал Скопје, менаџерот за корпоративни комуникации од Скопска пиварница, менаџерот за академски програми на Мајкрософт Македонија и Косово и раководителот на секторот за човечки ресурси на ЕВН Македонија. Искуствата кои беа пренесени од страна на претставниците на компаниите од Република Македонија беа во насока на презентирање на можностите кои тие им ги нудат на студентите и претставување на своите програми за практична работа.

Во програмата на инфо - денот беа вклучени и успешните приказни на практична работа од страна на студентите на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола, и тоа од Техничкиот факултет - Битола, Техничко - технолошкиот факултет - Велес, факултетот за информатички и комуникациски технологии - Битола и Економскиот факултет - Прилеп. Како претставник од Економскиот факултет - Прилеп свое обраќање имаше Тодороски Христијан, студент во трета година, кој го пренесе стекнатото искуство од своето тригодишно практикантско работење во Стопанска банка а.д. Скопје, задржувајќи се на можностите и предизвиците што Факултетот им ги нуди на студентите за стекнување дополнително знаење кај деловните субјекти. Се надеваме дека оваа практика на организирање инфо - денови, воспоставена од страна на Американската стопанска комора, ќе продолжи и понатаму во насока на подобрување на поврзаноста меѓу универзитетите и бизнис заедницата.

AMCHAM
MACEDONIA

Импресији од натпреварот во ораторство УКЛО Тривиум 2016

Мартина Белеска, Маја Стевановска

По повод 1100 години од упокојувањето на Св. Климент Охридски, на 15 април 2016 година за прв пат се одржа натпреварот УКЛО Тривиум 2016 во организација на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола. На овој натпревар учествуваа 17 говорници од Правниот факултет, Факултетот за безбедност, Педагошкиот и Економскиот факултет. Темата на која се подготвувавме беше: „На патот кон Европската Унија - можности и предизвици за Република Македонија“. Нашиот Факултет на УКЛО Тривиум 2016 беше претставуван од петмина студенти: Белеска Мартина, Димоска Лина, Стевановска Маја, Тодороски Христијан и Чкатроски Дамјан. Пред почетокот на натпреварот имавме кратка, но исцрпна подготовка која се состоеше од неколку конструктивни средби. На тој начин, преку взаемни сугестии и забелешки, постигнавме значителен напредок, но тоа, исто така, претставуваше можност пријателски да се надополнуваме и да се дружиме.

Настанот се одвиваше во Свечената сала на Ректоратот. За целокупната организација на манифестацијата и оценувањето на кандидатите беше надлежна Комисија, формирана од Ректорот на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола, проф. д-р Сашо Коруновски, во состав: доц. д-р Моника Ангелоска Дичовска, проф. д-р Оливера Костоска и доц. д-р Мирјана Ристовска. Оваа комисија работеше во координација со Проректорот, проф. д-р Виолета Маневска. Настанот го отвори Ректорот на Универзитетот, проф. д-р Сашо Коруновски. Критериумите, според кои бевме оценувани, беа повеќе: содржина на говорот (оригиналноста, временската рамка, индивидуалниот пристап, вовед и развој на говорот, стилска инвентивност), отсуство на трема, моќ на убедување, елементи на знаење, моќ на владеење со себеси и непредвидливото, моќта и силината на гласот, правилното акцентирање, интензитет, интонација и пауза во говорот, говорот на телото и задржувањето на вниманието на аудиториумот.

За најдобри говорници беа прогласени: Филип Ристески од Педагошкиот факултет (прво место), Лина Димоска од Економскиот факултет (второ место) и Марија Николовска од Педагошкиот факултет (трето место). По прогласувањето на тројцата најдобри оратори им беа врачени дипломи

и парични награди. За сите останати учесници на ораторскиот натпревар УКЛО Тривиум 2016 Универзитетот додели пофалници. Наградените студенти го претставуваа УКЛО на македонскиот студентски собир на сите поголеми университети од земјава, што по повод Денот на Европа се одржа на 4 мај на Педагошки факултет, а оваа година домаќин беше нашиот Универзитет.

За мене овој натпревар беше предизвик и големо задоволство да исполнам една ваква задача и да го претставам Факултетот во најдобро светло. На овој натпревар се пријавив да проверам колку можам и дали можам да ја совладам тремата, како и да ги проценам и развивам моите вештини поврзани со јавното говорење, резултатот од сето ова беше совладување на тремата, исполнета и задоволна од себе и со желба наредната година повторно да го претставувам Факултетот пред аудиториумот и да им докажеме на другите дека и од нас економистите може да се стане добар оратор само доколку постои желба и подготовка за јавно говорење. „Тешко е да не се успее, но уште потешко е никогаш да не се проба.“ (Мартина)

Натпреварот по ораторство за мене претставува едно позитивно искуство кое секако би сакала да се повтори. Најважно за сите нас беше да се претставиме најдобро што умееме, да ја сведеме тремата од јавен настап на најниско ниво (што мислам дека ни беше најважна задача на сите нас), да бидеме достоинствени претставници на Економскиот факултет, а секако да стекнеме и ново искуство и да се докажеме. Покрај подготовката и дружењето со нашите колеги од Економскиот факултет, ние се запознавме и со другите учесници, можевме да споделуваме различни искуства и да се поддржуваме. Одличната организација на настанот и прекрасните говори каде секој се издвојуваше, беа едно незаборавно искуство и желба повторно да учествуваме на еден ваков настан. Сметам дека со самото учество сите се докажавме и се искачивме едно скалило погоре, но истовремено добивме волја за повторно да се подготвиме и се соочиме со уште еден ваков прекрасен предизвик. *Omniū gradium difficillimus est primus* (Од сите чекори, најтежок е првиот), а ние го направивме. (Маја)

Се надеваме дека овој настан ќе прерасне во традиција и дека Економскиот факултет - Прилеп и во иднина ќе го потврдува успехот со многу нови награди и признанија.

Меѓууниверзитетски ораторски натпревар

Лина Димоска

По повод Денот на Европската Унија, на 4 мај 2016 година, традиционално се одржа Собирот на студентите од поголемите универзитети во Република Македонија. Оваа година домаќин беше нашиот Универзитет, а настанот се одржа на Педагошкиот факултет во Битола. Организатори на овој настан беа: Европското движење во Република Македонија, фондацијата Konrad Adenauer, ЕУ Инфо Центарот и Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола. На овој собир присуствуваа голем број студенти од Република Македонија со цел да ги изнесат своите ставови преку дебата и натпревар во ораторство. Поздравен збор на свеченото отворање имаа Проректорот на нашиот Универзитет, проф. д-р Виолета Маневска, претставникот од фондацијата Konrad Adenauer, претставникот на Европската

делегација во Република Македонија, Јосип Јуриќ и Претседателката на Европското движење во Република Македонија, проф. д-р Милева Ѓуровска.

Најнапред се одржа дебатата на тема: „Чекајќи ја Европската интеграција: отселување од државата или борба за подобри можности на младите“, на која што студентите ги изнесоа своите мислења, спротивставените ставови, за на крајот од дебатата да произлезат корисни резултати и заклучоци, коишто, се надевам, ќе бидат земени предвид од страна на надлежните институции. Модераторите кои не водеа низ оваа дебата беа проф. д-р Горан Илиќ и доц. д-р Македонка Радуловиќ.

По дебатата се одржа натпреварот во ораторство на тема: „Долго време пред портата на Европската Унија: каде е клучот?“ на кој учествуваа 20 студенти од 7 универзитети. Претставници на нашиот универзитет беа: Филип Ристески, Марија Николовска и Лина Димоска. Некои од говорите беа подобри во содржината и структурата на говорот, а некои во нивната интерпретација. На крајот од настанот беа прогласени победниците, и тоа: Кристина Сибиноска од УКИМ (прво место), Стефани Арсовска од ФОН (второ место), а Лина Димоска и Филип Ристески од УКЛО го поделија третото место. За победниците на натпреварот следуваа награди.

Во оваа пригода ги пренесуваме импресиите на Лина Димоска од натпреварот за ораторство: „Ми беше особено задоволство да бидам дел од претставниците на нашиот Универзитет на натпреварот за ораторство. Овој натпревар, за мене, претставуваше одлична можност да се слушнат мислењата на младите на две нависитина актуелни теми, темата на дебатата и темата на ораторскиот натпревар. Освен тоа, овој настан беше одлична можност да запознаам млади луѓе со големи ораторски способности, да споделам и да научам нови техники за јавното говорење и да се дружам со колеги од повеќе универзитети. При подготовката на говорот имав постојана поддршка од професорите на нашиот Универзитет, а организацијата на настанот беше на високо ниво. Драго ми е што универзитетите ги поттикнуваат студентите да го изнесат своето мислење, а ваквите јавни дискусии се повеќе од потребни, со оглед на економската ситуација во којашто се наоѓаме. Особено ми е драго што третото место го поделив со Филип Ристески, исто така претставник на нашиот Универзитет, за кој сум сигурна дека има исклучителни ораторски вештини. До година се надевам на повеќе учества на натпревари од ваков карактер и постигнување подобри резултати.“

Новости од Студентскиот парламент

Андреј Габроски

Почетокот на 2016 година Студентскиот парламент при Економскиот факултет - Прилеп го посвети на планирање најразлични активности со цел одбележување на годишнината 1100 години од упокојувањето на патронот, Св. Климент Охридски. Имено, Студентскиот парламент, заедно со управата на нашиот Факултет, се вклучи во планирање и реализирање не повеќе настани од научно-образовен, хуманитарен, општествен и спортски карактер. Студентите од Економски факултет - Прилеп имаа можност да се вклучат во неколкуте трибини и предавања кои беа од информативен карактер, меѓу кои и предавањето „Како да волонтирате во странство“, на кои им беа претставени можностите што им се нудат. Во текот на овој семестар студентите имаа можност да се вклучат во семинарот за „Кариерно насочување“ и „Саем за компании“ каде што им беа претставени условите, можностите и перспективите во кариерниот развој од страна на голем број компании и успешни личности во сферата на бизнисот. Исто така, Студентскиот парламент зеде учество и во натпреварот за ораторство каде што Економски факултет - Прилеп имаше 6 свои претставници.

Изминатиот период беше исполнет и со бројни спортски активности. Во чест на големата годишнина Студентски парламент организираше и турнир во пинг-понг на којшто учествуваа 30 натпреварувачи од повеќе факултети при Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола. Првенството траеше еден ден, во којшто студентите имаа можност да се натпреваруваат и дружат, а на тројцата првопласирани им беа доделени пехари и медали за нивните достигнувања. Освен тоа, студентите од Економскиот факултет - Прилеп учествуваа на турнирот за баскет и тоа со 3 екипи, а свои претставници имаа и во фудсал универзитетската лига.

Студентскиот парламент при Економскиот факултет - Прилеп зеде учество и на отворениот ден на Факултетот што се одржа на 8 април 2016 година. Тоа претставуваше убава можност пред идните студенти да се претстават целите и активностите на дејствување на Студентскиот парламент. Покрај тоа, Студентскиот парламент е во постојана трка со најновите настани што се случуваат во нашиот Универзитет и пошироко. Се надеваме дека во

рамките на нашите интервенции ќе успееме сите овие активности да им ги доближиме на нашите студенти. Ваквиот стремеж за зголемување на соработката со студентите и успешното остварување на нашите цели ќе продолжи и во иднина.

Впечатоци од апсолвентската екскурзија

Стефан Ристески

Апсолвентската екскурзија е доживување коешто не смее да се пропушти. Колку и да раскажуваме и колку слики и видеа да изгледаме, сепак, таа авантура не може да се опише – таа треба да се доживее. Пред да тргнеме сите имавме некаква претстава како би изгледало едно такво патување, но, не бевме свесни колку забава, среќа, дружење, нови познанства не очекуваат. Целата екскурзија се состоеше од 20 незаборавни денови низ повеќе од петнаесет различни градови во Европа.

На почетокот од патувањето ја посетивме прекрасната Виена па, продолжувајќи преку Братислава, стигнавме до Прага, каде ни поминаа првите денови за запознавање и посета на прекрасни места. Во Прага ја имавме и првата забава во еден од најдобрите ноќни клубови. Потоа го посетивме и Берлин, и со големо воодушевување стигнавме во Амстердам кој никогаш не остава рамнодушен. Тој претставува посебен свет, каде што и нормалниот „откачува“. Понатаму следувааше волшебниот Париз кој едноставно остава без здив и те тера да се заљубиш во сите тие прекрасни места, и како да не сака да те остави да продолжиш понатаму. Но, сепак моравме да заминеме во насока на Кан, Ница, Монако и Монте Карло, каде што го осетивме мирисот на парите и луксузот. Вистинската кулминација на апсолвентската екскурзија се случи во Шпанија односно Лорет де Мар, каде во текот на четири дена, покрај посетата на позначајните туристички атракции, се организираа и тематските забави во Loco beach, потоа, во најпознатиот ноќен клуб во Барселона – „Опиум“, graffiti party, foam party, neon party и splash party во ноќните клубови во Лорет Де Мар. Неверојатно искуство беше и патувањето со брод, каде што имаше ноќевање и многу забава. Пред враќањето во реалноста ја посетивме и Италија, односно прекрасните Рим, Фиренца и Венеција. Општа констатација беше дека по враќањето ние повеќе не бевме исти, туку се вративме како сосема други личности.

Апсолвентската екскурзија беше одлично организирана и предводена од искусни туристички водичи кои, како професионалци, дефинитивно знаеја како да ја работат својата работа. По завршувањето на екскурзијата, останаа толку многу спомени за кои нема доволно време детално да се раскажат. Освен тоа, стекнавме и голем број пријателства кои ќе траат,

илјадници слики што ќе се гледаат одново и одново, и многу песни што ќе се пеат како сеќавање на тие денови. По апсолвентската екскурзија, критериумите за добра забава, се дефинитивно, на многу повисоко ниво. Во текот на тие 20 денови невозможното станува возможно, и затоа тоа е најубавото искуство што може да му се случи на секој апсолвент.

Освен апсолвентската екскурзија, апсолвентите на Економскиот факултет - Прилеп го заокружија своето високо образование со апсолвентска вечер која што се организираше на 18 мај во хотелот Кристал Палас. Покрај студентите, на забавата беа присутни и голем број од професорскиот кадар на нашиот Факултет. Таа вечер помина во дружење и забава на којашто студентите уште долго време ќе се сеќаваат.

АИЕСЕК регионална конференција EuroXpro

Лина Смуткоска

EuroXpro е една од најголемите конференции во АИЕСЕК мрежата која ги поврзува младите активисти на АИЕСЕК од целиот свет, поточно, од регионите Централна и Источна Европа, Западна Европа и Северна Америка. Оваа година EuroXpro се одржа од 10 до 16 април во Албена, Бугарија. На Конференцијата присуствуваа повеќе од 300 делегати од 50 различни ентитети од целиот свет. Нашиот ентитет го претставуваа локалните комитети од Прилеп и Скопје, со нивните идни претседатели. Конференцијата понуди незаборавно искуство, запознавање голем број нови луѓе и, пред сè, стекнување ново знаење кое ќе се употреби во новиот мандат. На оваа конференција беа претставени сите промени кои ќе се случат со почетокот на летото, а, исто така, беше претставена и новата среднорочна цел, а тоа е АИЕСЕК 2020, која овозможува приближување и остварување на нашата визија: Мир и исполнување на човечкиот потенцијал (Peace and fulfillment of humankind's potential). Во овој контекст се оджа и Youth Speak Forum, кој ни овозможи да ги детектираме проблемите со коишто се соочуваме како Европјани, и да обезбедиме решенија преку креирање проекти со коишто ќе се направи позитивно влијание врз општеството. EuroXpro ми овозможи проширување на видиците, освежување на идеите како и незаборавно дружење со огромен број луѓе со кои ја делиме истата цел и визија.

Семинар за лидерство и инспирација

Марија Костоска

На 8 и 9 април оваа година, по втор пат во просториите на Економскиот факултет-Прилеп се одржа Семинарот за лидерство и инспирација. Основна цел на семинарот беше унапредување на човечките ресурси, односно едуцирање на студентите и средношколците во поглед на лидерството, комуникациите и персоналните вештини кои би им биле потребни при вработување. На семинарот имаше околу 40 учесници од кои дел беа студенти, а дел средношколци. Тие, во текот на двата дена имаа можност да слушаат различни сесии од повеќе предавачи. Првиот ден свои презентации имаа Јован Сталевски (Преземање ризик), Претседателот на АИЕСЕК-Прилеп, Михаил Темелкоски-Дворчанец (Лидерството во теорија и пракса), Христијан Божиноски (Кариерна компетентност), и Цвете Станојоска (Управување со тим и време). Во текот на вториот ден свои презентации имаа Огнен Јанески (Комуникациски вештини), Борче Василевски (Претприемништвото како клучен фактор за самовработувањето), Ангела Реловска, поранешен претседател на АИЕСЕК-Прилеп (стратешко планирање) и Влатко Шејкероски (успешна приказна). Партнери на проектот беа Економскиот факултет-Прилеп и Младинскиот Културен Центар-Битола, а поддржувачи беа компаниите Кожувчанка, Елит кафе, Софт Копи и ПроКредит банка, до кои изразуваме голема благодарност.

Во рамките на семинарот, на 6 април се одржа и саем на компании, на којшто учество зедоа повеќе претставници од бизнисот како што се: Шпаркасе банка, Стопанска банка а.д. Битола, ПроКредит банка, Oriflame, Comfy Angel, YMCA Битола, Младински совет Прилеп, Инфо сега, Еурокомполит, Кромберг и Шуберт, туристичката агенција Роман, Трио, и осигурителните компании Grawe и Winner – Vienna Insurance Group. Саемот побуди голем интерес кај студентите кои имаа можност да им поставуваат прашања на претставниците од компаниите во врска со нивната работа, можностите кои ги нудат за вработување или пракса, нивните искуства и слично.

Резултатите од семинарот се видливи, а придобивките се многубројни. Имено, учесниците се стекнаа со нови знаења и подобрени вештини од областа на лидерството, комуникациите, управувањето со време и претприемништвото.

Истовремено кај нив се поттикна мотивацијата преку инспиративните сесии на фасилитаторите, до кои исто така упатуваме огромна благодарност за поддршката. Како што веќе наведовме, ова е втора година по ред како се одржува семинарот за лидерство, а се надеваме дека во иднина ова ќе прерасне во традиција. Исто така, ќе настојуваче и бројот на учесници секоја година да се зголемува, со што младите во Прилеп ќе имаат можност да ја искористат шансата за себенадоградување, што АИЕСЕК ја нуди со овој проект.

Избор на ново претседателство и MILDS конференција

Михаил Темелкоски-Дворчанец

Како една од поголемите новости во АИЕСЕК-Прилеп е изборот за новото претседателство за наредната година. Секоја година претседателството се избира на пролет, а мандатот започнува од 1 јули и трае до 30 јуни наредната година. За нов претседател на АИЕСЕК-Прилеп беше избрана Лина Смуткоска, а остатокот од претседателството го сочинуваат Марија Костоска, потпретседател за внатрешна размена и проекти, и Сабрина Ноел, потпретседател за надворешна размена. Новото претседателство веќе работи на одредени активности и проекти, за да го започнат својот мандат со полна пара. Исто така тие имаат и одредени планови со кои АИЕСЕК, како студенска организација ќе го прошири кругот на своето дејствување во Прилеп, но и во Битола. Во периодот од 21 до 24 април 2016 година, под

мотото „Остави трага“, во Охрид се одржа втората национална АИЕСЕК конференција за лидерство, MILDS (Macedonian International Leadership Development Seminar). Целта на оваа конференција е развој на членството на АИЕСЕК како и поттикнување на мотивацијата за активностите што претстојат во наредната година. Освен тоа, Конференцијата овозможува едукација и транзиција на новоизбраните претседателства во локалните ентитети на АИЕСЕК Македонија. Преку оваа конференција членовите стануваат посвесни за себе и за своите можности, ги продлабочуваат нивните знаења, пронајдуваат одредени решенија за проблемите што сме ги имале во текот на годината, но и имплементираат нови стратегии и иницијативи.

Проект за млади претприемачи

Верица Парапанска

Во изминатиот период, во текот на 5 недели АИЕСЕК-Прилеп организираше проект базиран на размена, наречен Young Entrepreneurial Start (YES). Целта на овој проект беше поттикнување на претприемничкиот дух, обука на младите луѓе како да напишат добар бизнис план, како и реализирање на нивната идеја во реалност. Овој проект беше воден од страна на интернационална волонтерка од Бразил, Алин Мота која во периодот од 11 април до 9 мај, во просториите на Економскиот факултет-Прилеп двапати неделно одржуваше обуки за тоа како да се напише добар бизнис план. Часовите се состоеја од повеќе тематски поглавја, како што се: вовед во

претприемништво; структура на бизнис план; опис на бизнисот; потенцијален пазар; развој и производство; рекламирање; промоција и маркетинг; финансии и спроведување на целосниот бизнис процес. На крајот од проектот учесниците ги презентираа своите бизнис планови пред комисија составена од членови на АИЕСЕК-Прилеп, а најдобрите се стекнаа со награди. Некои од бизнис плановите беа со иновативни и интересни идеи, како на пример: ресторан за здрава исхрана; музичка продавница и кафе бар; национален ресторан и мотел; банка; и компанија за паметни телефони. Овој проект се реализираше веќе по втор пат од страна на АИЕСЕК-Прилеп. Се надеваме дека во иднина ќе ја продолжиме оваа традиција со оглед на досегашните позитивни искуства. Проектот беше организиран со финансиска помош од компанијата Жито Прилеп, и со тоа АИЕСЕК уште еднаш се докажа како етаблирана студентска организација и партнер на бизнис секторот.

на студентите им го нудат сето тоа, дури и повеќе. Волонтерските практики не се само работа на одредени проекти од областа на екологијата, заштитата на животната средина, културата, едукацијата и социјалната одговорност, туку тие се многу повеќе од тоа.

Имено, тие претставуваат ново, незаменливо искуство исполнето со голем број активности, како што се: запознавање нови култури, нов начин на живот, дружење, забава и прекрасни практични искуства. Волонтерските практики на АИЕСЕК траат од 6 до 8 недели и се застапени во повеќе од 125 земји во светот. Истите се однесуваат на работа во проекти од областа на екологијата, заштитата на животната средина, културата, едукацијата и социјалната одговорност. За време на волонтерските практики на студентите им е обезбедено сместување, а најчесто и еден оброк дневно. За повеќе информации околу промоцијата обратете се на: www.facebook.com/LetovoSakam. Аплицирајте на : internships.aiesec.org.mk.

#ЛетовоСакам на пракса со АИЕСЕК!

Лина Димоска

Најголем дел од студентите ова лето сакаат да заминат во странство и да искушат прекрасни моменти во друга држава. Некои сакаат да се забавуваат, некои да стекнат нови искуства, а некои да работат. Волонтерските практики на АИЕСЕК, претставени низ летната кампања #ЛетовоСакам,

ЕНИГМА-ТИКА	ВКУПЕН ПРИХОД НА ФИРМА	ГРАД ВО ФРАНЦИЈА	СМЕТАЛКА КАЈ СТАРИТЕ НАРОДИ	ЧУВАР НА ГОЛОТ	ОЛИВЕР ТВИСТ	НАЗИВ ЗА АМЕРИКАНСКИ ВОЈНИК	ПОЗНАТА СВЕТСКА СКИЈАЧКА, ПЕРСОН	МИРАЗ, ПРИКЕ	АВТОЗНАК ЗА ОХАЈО	ОБЈЕКТИВЕН ЧОВЕК	ЕЛВИС ПРИСЛИ	АМЕРИКАНСКА АРТИСТКА, СИГУРНИ	ЧОВЕЧКО ТЕЛО	ПИТОМЕЦ НА ВОЕНО УЧИЛИШТЕ	ПРАЖИТЕЛИ НА БАЛКАНОТ
НАШ АКТЕР (САЛОН ХАРМОНИ)															
ВРШЕЊЕ ДЕЈНОСТ									ГРАД ВО ФРАНЦИЈА БЛАГА ЕКОНОМСКА КРИЗА						
ПЛАНИНА МЕГУ ЕВРОПА И АЗИЈА					НИГЕРИСКА ПАРА ЦРВЕНА						БРАЗДИ ЗА НАВОДУВАЊЕ ВИОЛЕТА ТОМОВСКА				
МАЛ ТОПУЗ						ХОЛИВУД АКТЕРКА, РЕНЕ ПРЕСАДИ НА РАЗНИ МЕСТА									
ОМАР ШАРИФ			ТРАГА ОД ДИВЕЧ ГРЧКА БУКВА					СОЛИ НА ЛИМОНОВА КИСЕЛИНА ПРЕДВОДНИК							
СПРОТИВНО ОД ЛЕВО						ОСТРОВИ ВО КАРИПСКО МОРЕ ПОСЕД									
ОЛИВЕР (НАГ.)				ВИСОЧЕСТВО РАМКА											
УНГАРИЈА		ГОЛЕМИ КУПОВИ КАМЕЊА "ДОКТОР"											МЕРКА ЗА ПОВРШИНА		
ПРИЛОГ ВЕДНАШ					ПРОСТОРИЈА, СОБА АВСТРИЈА										
ДРАМСКИ ПИСАТЕЛ															

В о л ш е б е н л и к

1	2	3	4
1			
2			
3			
4			
5			

А, ВЕС, ДАМ, ДО, ЗЕ, КА,
КА, КАР, МИ, МИ, НИ, НИ,
ОН, СМИТ,

ХОРИЗОНТАЛНО И
ВЕРТИКАЛНО:

1. Англиски филозоф кој е автор на прочуената "Богатството на народите". Тој е еден од најзначајните претставници на

англиската политичка економија

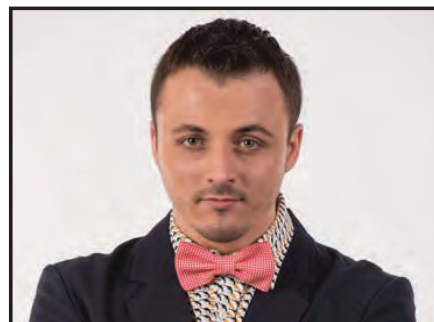
2. Назив за англиска колонија

3. Продавач на весници

4. Јапонски пилот самоубиец

решение од овој број: БЛАГОЈА ЧОРЕВСКИ, РАБОТЕЊЕ, ЕПИНАЛ, УРАЛ, НАИРА, ВАДИ, ТОКМАК, ЗЕЛВЕГЕР, ОШ, АЛИР, ЦИТРАТИ, ДЕСНО, АВЕС, ОЛИ, ВИСОСТ, Х, ГРАМАДИ, ОДМА, ОДАЈА, ДРАМАТИЧАР.
волшебен лик: АДАМ СМИТ, ДОМИНИОН, ВЕСНИКАР, КАМИКАЗЕ.
анаграм: Даниел Кајмакоски.

АНАГРАМ

МАКЕДОНИЈА
КЛАСИК...

....за пеење има!

— — — — —
— — — — —

Економски факултет - Прилеп

**Маркова 133
тел: 048 427 020
факс: 048 426 927
www.eccfp.edu.mk
eccfp@uklo.edu.mk**